

PLAN I PROGRAM OBUKE O LJUDSKIM PRAVIMA ZA POČETNU OBUKU I STRUČNO USAVRŠAVANJE SUDIJA I TUŽILACA

PLAN I PROGRAM OBUKE O LJUDSKIM PRAVIMA ZA POČETNU OBUKU I STRUČNO USAVRŠAVANJE SUDIJA I TUŽILACA

Dženana Radončić
Ivana Roagna
Decembar 2021.

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Norveške u okviru projekta Vijeća Evrope "Initiative for Legal Certainty and Efficient Judiciary in Bosnia and Herzegovina - Phase II".

Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji su autorova i ne odražavaju nužno službenu politiku Vijeća Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 riječi), osim u komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi način vodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta.

Izvor teksta je uvijek obavezano navesti na sljedeći način "© Vijeće Evrope, 2021". Sve druge zahtjeve za reprodukcije /prijevoda dijela ili cijelog teksta, treba uputiti Direktoratu za komunikacije, Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu:
Department for the Implementation of
Human Rights, Justice and Legal
Co-operation Standards

Department for the Implementation of
Human Rights, Justice and Legal
Co-operation Standards F-67075
Strasbourg Cedex
France

Korice, grafički dizajn i publikacija: A Dizajn

Fotografija: © Shutterstock

© Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

Vijeće Evrope, decembar 2021.

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
CCJE	Konsultativno vijeće evropskih sudija
VE	Vijeće Evrope
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
EJTN	Evropska mreža za edukaciju pravosuđa
EU	Evropska unija
F BiH	Federacija BiH
VSTV	Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
CEST	Centar sa edukaciju sudija i tužilaca
OSCE	Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju
RS	Republika Srpska

Sadržaj

LISTA SKRAĆENICA	3
Osnovne informacije o projektu	5
Struktura Izvještaja i metodologija	5
1. UVOD	7
2. OBUKA PRAVNIKA I NOSILACA PRAVOSUDNIH FUNKCIJA U BIH	8
2.1 Početna obuka	9
2.2 Stručno usavršavanje	10
3. KOMPONENTA LJUDSKIH PRAVA U PONUDI CEST	12
3.1 Uticaj Covid-19 na ponudu obuke iz oblasti ljudskih prava	13
4. OSNOVNI NALAZI I PREPORUKE	14
4.1 Sadržaj, trajanje i intenzitet pravosudne obuke	14
4.2 Uloga obuke u pravosudnoj karijeri	15
4.3 Nivo učešća na obukama	15
4.4 Ocjenjivanje obuke i edukacije za sudije i tužioce u BiH	16
4.5 Opšte preporuke u vezi sa obukom	17
4.6 Konkretno preporuke u vezi sa obukom o ljudskim pravima	18
PRILOG	21
Lista predloženih planova i programa obuka	21
Lista ispitanika	21

Osnovne informacije o projektu

Ovaj rad je izrađen u okviru projekta "Inicijativa za pravnu sigurnost i efikasno pravosuđe u Bosni i Hercegovini – Faza II". Opšti cilj projekta je pružiti podršku reformi pravosuđa u Bosni i Hercegovini (BiH): navedeno se ostvaruje kroz različite aktivnosti, čiji je cilj omogućiti da baza podataka sudske prakse i sistemi upravljanja predmetima koje koriste sudovi u BiH primjenjuju istu metodologiju klasifikacije predmeta i koriste vokabular i deskriptore kompatibilne sa Evropskim sudom za ljudska prava (ESLJP) u predmetima ljudskih prava; jačati odjeljenja za sudsku praksu; poboljšati efikasnost sudova i osigurati bolju sudsku zaštitu za građane, koja proizlazi iz presuda ESLJP-a i jačati kapacitete domaćih institucija za edukaciju sudija i tužilaca i pružiti podršku pravnim fakultetima u organizaciji obuke o ljudskim pravima.

Predloženi planovi obuke o ljudskim pravima sadržani u Izvještaju, koji se odnose na početnu obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca, predstavljaju jedan od rezultata koji bi trebao doprinijeti ukupnom postizanju opštih i posebnih ciljeva projekta. Direktni korisnici ove aktivnosti će biti Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca (CEST) u Republici Srpskoj (RS) i Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH (F BiH).

Struktura Izvještaja i metodologija

Izvještaj je organizovan u dva glavna dijela.

Prvi nudi pregled sistema početne obuke i stručnog usavršavanja koje CEST-ovi pružaju (perspektivnim sudijama i tužiocima). Pregled je zasnovan prvenstveno na istraživanjima, statističkim i drugim službenim podacima, kao i na nalazima intervju sa relevantnim zainteresovanim stranama (spisak intervjuisanih osoba je uključen u prilog). Ova faza je također obuhvatila - koliko je to moguće - utvrđivanje učinkovitosti predložene obuke. Na osnovu nalaza, posebne preporuke su upućene institucijama korisnika kako bi se ponudio plan djelovanja i za buduću tehničku pomoć. Preporuke su podijeljene u dvije kategorije: opšte i specifične za ljudska prava. Prilikom izrade preporuka posebna pažnja je posvećena formulisanju prijedloga koji su praktični, realni, izvodljivi, održivi i jeftini. Preporučena djelovanja, stoga, ne zahtijevaju promjene u zakonodavstvu ili unutrašnjoj strukturi korisnika, te bi ih CEST-ovi trebali moći lako implementirati. Međutim, ne može se zanemariti da bi odgovarajuće mentorstvo i podrška bili od koristi za pravilnu implementaciju predloženih planova i programa (koji su navedeni u Aneksu i priloženi uz ovaj izvještaj), naročito iz metodološkog aspekta.

Važno je napomenuti da nisu sve preporuke podjednako primjenjive na oba CEST-a, jer jedan ili drugi možda već ima uspostavljene procedure koje su u skladu sa predloženim. Međutim, u slučaju da se to dogodi, preporuke bi ipak trebalo pažljivo razmotriti i odmjeriti, jer mogu potaknuti daljnja razmišljanja o trenutnoj praksi i politikama, kako bi se osiguralo da mjere koje se primjenjuju odgovaraju smislu preporuka u praksi, a ne samo u teoriji.

Drugi dio se sastoji od prijedloga niza planova obuke o ljudskim pravima za uključivanje u postojeći program početne obuke i stručnog usavršavanja, a koje bi CEST-ovi trebali biti u mogućnosti trajno pružati svojim ciljnim grupama. Svaki plan sadrži ciljeve učenja, temu i približno trajanje, kao i metodologije obuke koje bi mogle biti podesne za postizanje očekivanih rezultata. Podrazumijeva se da prijedlog predstavlja minimum koji treba obezbijediti, takođe kako bi se popunila praznina postojećeg univerzitetskog obrazovanja: obuka o ljudskim pravima u BiH nije standardni obavezni dio nastavnih planova i programa na pravnim fakultetima (dodiplomski ili master programi)¹. Stoga, postoji hitna

¹ I. Krstić/M. Izmirlija, *Studija o izučavanju ljudskih prava na javnim pravnim fakultetima u Bosni i Hercegovini*, Council of Europe Publishing, Vijeće Evrope, juni 2021.

potreba da se prvo osigura da svi oni koji pohađaju predložene kurseve imaju osnovno, ali dobro razumijevanje principa i instituta ljudskih prava, kako bi u potpunosti mogli shvatiti složenije teme o ljudskim pravima. CEST-ovi bi trebali biti u mogućnosti povećati ponudu obuke o ljudskim pravima prema okolnostima koje smatraju neophodnim, takođe u svjetlu nove sudske prakse koja se odnosi na BiH ili aktuelnih pitanja koja se odnose na promjene u zakonodavstvu.

U izradi planova i programa obuke (koji su podijeljeni na "osnovne" i "napredne") vodilo se računa o tome da prijedlog osigura ravnotežu onlajn i aktivnosti licem-u-lice, uzimajući u obzir i resurse dostupne na lokalnim jezicima putem platforme HELP Vijeća Evrope.

1. Uvod

Razumijevanje pravosuđa kao krajnjeg garanta demokratskog funkcionisanja institucija na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou, podrazumijeva da je pitanje obuke budućih sudija i tužilaca prije nego što stupe na svoja radna mjesta i osposobljavanja na radnom mjestu od posebne važnosti.² Od suštinskog je značaja da sudije i tužioci, izabrani nakon završetka pravnih studija, imaju detaljnu, sveobuhvatnu i raznoliku obuku kako bi mogli na zadovoljavajući način obavljati svoje dužnosti.³ Izraz *obuka za sudije i tužioce*, kako se koristi u ovom dokumentu, sastoji se od početne obuke za buduće i novoimenovane sudije i tužioce, te kontinuiranog stručnog osposobljavanja na radnom mjestu za postupajuće (iskusne) sudije i tužioce.⁴ S druge strane, obuka o ljudskim pravima odnosi se na organizovane napore za prenos znanja i razvoj vještina i stavova za promociju i zaštitu ljudskih prava.⁵ Takva obuka je takođe garancija njihove nezavisnosti i nepristrasnosti, u skladu sa zahtjevima Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu EKLJP).⁶ Ovaj rad kontekstualizira te teme kroz posebni osvrt na trenutne programe za obuku nosilaca pravosudnih funkcija koji se trenutno primjenjuju u BiH, imajući u vidu da je u evropskom pravosuđu obuka postala sastavni dio profesionalnog života.⁷

Preduslov za postizanje učinkovite nacionalne implementacije ljudskih prava zahtijeva da svi akteri u pravosuđu (sudije, tužioci i advokati, ali i budući praktičari) budu upoznati sa EKLJP i drugim standardima ljudskih prava kroz fokusirano i efektivno obrazovanje i obuku, omogućavajući im da primjenjuju takve standarde u konkretnim situacijama.⁸ Nesporno je da odgovarajuća obuka sudija i tužilaca doprinosi njihovoj nezavisnosti i efikasnosti.⁹ Ključni zadatak svake institucije za pravosudne obuke je da utvrdi i poštuje stvarne potrebe za obukom sudija i tužilaca bilo koje dobi, bilo kojeg ranga u hijerarhiji i bilo kojeg stepena specijalizacije.¹⁰ Planiranje postizanja ciljeva, a time i odgovarajućeg plana i programa (programa obuke), nužno zahtijeva prethodnu i temeljitu procjenu i analizu potreba iz različitih uglova.¹¹

2 Vidi Mišljenje CCJE-a br. 1 (2001), stavovi 10-13 i Mišljenje br. 3 (2002), stavovi 25 i 50. Dostupno putem linka: <https://rm.coe.int/168070098d>

3 Mišljenje CCJE-a br. 4 (2003.), stav 3.

4 Za poredjenje, pogledajte definiciju koja se nalazi u Priručniku o metodologiji za pravosudnu obuku u Evropi, Smjernice koje je izdala Radna podgrupa EJTN-a "Obuka edukatora", str. 2, "„pravosudna obuka obuhvata početnu obuku za buduće sudije i tužioce, uvodnu obuku za novoimenovane sudije i tužioce i stručno usavršavanje na radnom mjestu za postupajuće (iskusne) sudije i tužioce."

5 Slično: Priručnik o metodologiji obuke o ljudskim pravima, Ured visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava, 2000, str. 5. Dostupno putem linka: <https://www.ohchr.org/documents/publications/training6en.pdf>

6 <https://rm.coe.int/1680747d37>

7 Vidi: Evropska mreža za razmjenu informacija između osoba i subjekata odgovornih za obuku sudija (Lisabonska mreža) MREŽA ZA PODRŠKU PRAVOSUDNOJ OBUCI U DRŽAVAMA ČLANICAMA VIJEĆA EVROPE, 2006., str. 2.-3.

8 Vijeće Evrope, Ured Generalne direkcije za programe, *Akcioni plan za Bosnu i Hercegovinu 2018-2021*, 2018, str. : <https://rm.coe.int/bih-action-plan-2018-2021-en/16808b7563>

9 Evropska mreža za razmjenu informacija između osoba i subjekata odgovornih za obuku sudija (Lisabonska mreža) MREŽA ZA PODRŠKU PRAVOSUDNOJ OBUCI U DRŽAVAMA ČLANICAMA VIJEĆA EVROPE, 2006., str. 2. Dostupno putem linka: <https://rm.coe.int/a-network-to-support-judicial-training-in-the-council-of-europe-member/168076d2b0>

10 Priručnik o metodologiji za pravosudnu obuku u Evropi, Smjernice koje je izdala Radna podgrupa EJTN-a "Obuka edukatora", str. 20.

11 Ibid.

2. Obuka pravника i nosilaca pravosudnih funkcija u BiH

U BiH je pristup pravosudnim profesijama (sudije, tužioci, saradnici u sudovima i tužilaštvima i pripravnici) regulisan Zakonom o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine¹², entitetskim zakonima o centrima za edukaciju sudija i tužilaca¹³ i entitetskim zakonima o sudovima¹⁴. Osnovni uslov za imenovanje na sudijsku ili tužilačku funkciju¹⁵ je uspješno položen pravosudni ispit, kojem mogu pristupiti samo diplomirani pravnici. Pismeni dio ispita uključuje krivično i građansko pravo, a usmeni dio obuhvata krivično (materijalno i procesno), građansko (materijalno i procesno), porodično, poslovno, upravno i radno pravo, te konačno ustavni sistem i organizaciju pravosuđa.¹⁶ Ljudska prava nisu izdvojena kao posebna tema na pravosudnim ispitima, ali je EKLJP predviđena kao dio materijala i pravnih izvora.¹⁷ Proces imenovanja na dužnost sudije odvija se u skladu s principom koji u suštini slijedi logiku upražnjenih mjesta za dužnost sudije i tužioca. Proces imenovanja uključuje obavezni pisani test za prvo imenovanje na pravosudnu funkciju, a nakon uspješno završenog testa i intervju pred *ad hoc* komisijom koju čine članovi VSTV -a. Za napredovanje u karijeri pismeni test nije obavezan i uključuje samo intervju pred članovima komisije za izbor. Iskustvo je pokazalo da kandidati koji postignu najveći rezultat na testu često ne budu izabrani, te da intervju igra ključnu ulogu.¹⁸ Trenutno se čini da se takvi procesi ne zasnivaju dovoljno na zaslugama i u velikoj mjeri se oslanjaju na etničke kriterije ili druga razmatranja, posebno za predsjednike sudova i glavne tužioce, kako je istaknuto u Izvještaju Evropske komisije o napretku BiH za 2020. godinu.¹⁹

Entitetski CEST-ovi²⁰, interne strukture obuke Suda Bosne i Hercegovine i Pravosudne komisije Brčko distrikta zadužene su za pružanje početne obuke i stručnog usavršavanja kandidatima, kao i imenovanim sudijama i tužiocima u BiH, sa ciljem osiguranja profesionalnog razvoja i unapređenja profesionalizma u pravosuđu. Neki programi koje provode CEST-ovi finansiraju se iz donatorskih sredstava. Centri djeluju kao nezavisne javne institucije i provode obuku za sudije i tužioce, u saradnji sa pravosudnim institucijama u BiH, univerzitetima i drugim domaćim i međunarodnim organizacijama.²¹ CEST-ovi dodjeljuju godišnje certifikate o ispunjavanju minimalnih zahtjeva za naprednu stručnu obuku.²² CEST-ovi dodjeljuju certifikate ako su ispunjeni minimalni uslovi obuke i izvještavaju Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV).

Srednjoročni strateški plan za početnu obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca za period 2017-202023, koji je odobrio VSTV, postavlja nekoliko strateških pravaca i pratećih strateških ciljeva usmjerenih na poboljšanje efikasnosti i funkcionalnosti postojećeg sistema obuke sudija i tužilaca, kao što su: (1)

12 Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 25/04, 93/05, 15/08 i 48/07.)

13 Zakon o Centru za obuku sudija i tužilaca F BiH ("Službene novine F BiH", br. 24/02, 40/02, 59/02 i 21/03) i Zakon o Centru za obuku sudija i tužilaca RS ("Službeni glasnik RS", br. 34/02, 49/02, 77/02 i 30/07).

14 Zakon o sudovima F BiH ("Službene novine F BiH" br. 38/05, 22/06, 63/10 i 72/10) i Zakon o sudovima RS ("Službeni glasnik RS", br. 114/04, 109/05, 37/06, 17/08, 119/08, 58/09 i 116/09).

15 Prema članu 21. Zakona o VSTV -u, jedan od osnovnih uslova za imenovanje na dužnost sudije ili tužioca je da dotična osoba ima položen pravosudni ispit u BiH ili u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

16 Član 4. Zakona o polaganju pravosudnog ispita u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 33/04, 56/08, 62/11. Verzija na lokalnim jezicima dostupna putem linka: <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20polaganju%20pravosudnog%20ispita%20-%2033%20-%2004.pdf>

17 Vidi: Program pravosudnog ispita na državnom nivou, 15. februar 2019. godine. Dostupno putem linka: http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/podzakonski_akti/11_19.pdf

18 *Pravosuđe u BiH: stanje i perspektive* [Justice in BiH: Current State of Play and Prospects] autora sudije Branka Perića, na narudžbu Transparency International BiH.

19 str. 19. Link: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/bosnia_and_herzegovina_report_2020.pdf

20 BiH se sastoji od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine (F BiH) i Republike Srpske (RS). Prema Ustavu, entiteti su sastavni dijelovi BiH, a prava i ovlasti podijeljeni su između državnih institucija i entiteta u skladu sa zajedničkim principima federalne države.

21 Vidi: <https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Decade-of-the-High-Judicial-and-Prosecutorial-Council-of-BiH.pdf>

22 https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/membres/BH-prog_en.asp

23 <http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php/dokumenti-centra?download=188:pocetna-obuka-i-strucno-usavršavanje-sudija-i-tuzilaca-srednjorocna-strategija-za-period-2017-2020-godine>.

Revizija postojećih obuka za sudije i tužioce; (2) Početna obuka (uspostavljanje sistema početne obuke za pripravnike, kreiranje novog programa početne obuke za stručne saradnike/savjetnike, te unapređenje sistema početne obuke za novimenovane sudije i tužioce); (3) Stručno usavršavanje (potvrđivanje njihovog značaja, unapređenje procesa izrade programa stručnog usavršavanja i njihovo prilagođavanje potrebama sudija i tužilaca); (4) (E-)učenje na daljinu (uvođenje i razvoj modula e-učenja, obuka edukatora, vrednovanje e-učenja); (5) Evaluacija obuka (unapređenje i implementacija sistema evaluacije); (6) Edukatori (revizija kriterija za izbor edukatora i liste edukatora, unapređenje sistema evaluacije, unapređenje edukacije edukatora); (7) Edukativni materijal; (8) Saradnja relevantnih institucija u procesu edukacije sudija i tužilaca; (9) Budžet i upravljanje resursima.

2.1 Početna obuka

CEST-ovi, pod nadzorom VSTV-a, organizuju početne kurseve obuke za kandidate koji razmišljaju o karijeri sudije ili tužioca (npr. saradnici u sudovima i tužilaštvima i pripravnici) i stručno usavršavanje za sudije i tužioce.²⁴

Trenutno se početna obuka odvija u nekoliko oblika.

1. Prvi je modularni sistem početne obuke za *stručne saradnike i savjetnike*²⁵ u tužilaštvima i sudovima koji pohađaju četiri modula svake godine u periodu od tri godine. Nakon uspješnog završetka, dodjeljuje im se uvjerenje.²⁶ Program je u praksi od 2009. godine. Ovaj program uključuje uglavnom seminare iz procesnog prava (građanski, krivični, izvršni i upravni postupci), kao i organizaciju pravosuđa i etiku, EKLJP i alternativno rješavanje sporova (ADR). Materijalno pravo nije zastupljeno u ovoj početnoj obuci. Nakon modularnog sistema početne obuke, VSTV nema obavezu imenovati stručnog saradnika/savjetnika koji je uspješno završio obuku, jer je potrebno da učestvuju u javnom konkursu.²⁷ Godine 2020. ova početna obuka provedena je za tri generacije polaznika: Generacija 2021/2023 (1. godina - moduli I-IV); Generacija 2020/2022 (2. godina - moduli I-IV); Generacija 2019/2021 (3. godina - moduli I-IV).

Uspješan završetak modula iz prethodne godine preduslov je za upis na sljedeću godinu. Raspored polaznika po seminarima rade isključivo CEST-ovi na osnovu prijave predsjednika sudova i glavnih tužilaca, a u skladu sa evidencijom CEST-a o ispunjenim uslovima iz prethodne godine. Module iz prve godine (generacija 2021/2023.) pohađaju stručni saradnici i stručni savjetnici koji su u pravosudnim institucijama u BiH počeli raditi u drugom dijelu 2019. godine, u 2020. godini, kao i saradnici koji će početi raditi od 1. avgusta 2021. godine (koji nisu obuhvaćeni Programom početne obuke za 2020. godinu).²⁸

2. Od 2018. godine sprovodi se i početna obuka za *новоименоване судије и тужиоце*, koji imaju do godinu dana radnog iskustva u pravosuđu. Oni su dužni prisustvovati najmanje osam dana u roku od jedne godine od datuma imenovanja. Sudije i tužioci zajedno pohađaju nekoliko seminara (etika i integritet, EKLJP i pravo Evropske unije (EU)), a naredne obuke se organizuju zasebno

24 Edukacija se trenutno odvija u obliku seminara, foruma, okruglih stolova i drugih oblika uz korištenje različitih metoda i tehnika iz područja prenosa znanja, poput studija slučaja, simulacije suđenja i video prezentacije. U toku je izrada novih modula za učenje na daljinu u određenim oblastima.

25 U F BiH postoji razlika između *stručnog saradnika* i *stručnog savjetnika*, od kojih je prvi diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom, a drugi diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom i iskustvom na radu na pravnim poslovima od najmanje pet godina. Stručni savjetnici se imenuju u Vrhovni sud kao sudske osoblje (misli se na sve osobe zaposlene u sudovima, ne uključujući sudije). U RS se pravi razlika između *stručnog saradnika* (diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom), *višeg stručnog saradnika u okružnim sudovima* (diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom i najmanje tri godine pravnog iskustva) i *stručnog saradnika u Vrhovnom sudu* (diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom i iskustvom na radu na pravnim poslovima od najmanje pet godina). Stručni saradnici i savjetnici pomažu sudijama u njihovom radu, u izradi sudskih odluka, proučavanju pravnih pitanja, sudske prakse i pravne literature, izradi pravnih mišljenja i obavljanju drugih profesionalnih aktivnosti samostalno ili pod nadzorom i pod vodstvom sudije.

26 Prema entitetskim zakonima o sudovima, obuka stručnih saradnika i viših stručnih saradnika u RS i stručnih saradnika i stručnih savjetnika u F BiH sprovodi se u skladu sa integralnim propisima uspostavljenim od strane CEST-a.

27 Dodatno i po izboru, saradnici/savjetnici mogu pohađati obuke za sudije i tužioce, ako je seminar prilagođen i relevantan za posao koji obavljaju. Vidi: D. Trlin, Da li je Bosni i Hercegovini potrebna Pravosudna akademija?, *Iustitia*, 3/2018, s. (47 i dalje) 47.

28 CEST-i F BiH i RS, Program obuke za sudije i tužioce za 2021, str.10.

za sudije (priprema za suđenje i ročište, tehnike donošenja odluka i izricanja kazni) i tužioce (zakonitost dokaza, provođenje istraga i zajednički istražni timovi, izrada tužilačkih akata i vještine zastupanja optužnice).

Obuka za novoimenovane sudije i javne tužioce, kao posebna vrsta početne obuke, planirana je u dijelu Programa rada između stručnog usavršavanja i početne obuke zbog činjenice da, s obzirom na aktuelnost tema, ove obuke pohađaju sudije i javni tužioci koji nisu novoimenovani, ako iskažu interes za učešće na seminarima. Prema odluci VSTV-a BiH, predsjednik suda/glavni tužilac dužan je omogućiti sudiji/javnom tužiocu koji je imenovan na ovu dužnost da pohađa cijeli program obuke namijenjen novoimenovanim sudijama/javnim tužiocima najkasnije u prvih šest (6) mjeseci nakon preuzimanja dužnosti. Program obuke za novoimenovane sudije i tužioce pokriva širok spektar tema, uključujući: prezentaciju baze sudskih odluka, sudsko poravnanje, primjenu zakona o prekršajima, profesionalnu etiku sudija i tužilaca, zaštitne mjere u krivičnim postupcima, tužilačke tehnike, vještine za izradu presuda u parničnom postupku, ljudska prava LGBTI osoba u BiH i mehanizmi za njihovu zaštitu. Osim gore navedenih tema, koje moraju pohađati, novoimenovane sudije i javni tužioci moći će pohađati sve druge obuke predviđene Programom.

3. Treća vrsta početne obuke je obuka za *pripravnike i pripravnike volontere*, gdje CEST-ovi organizuju nekoliko seminara koji upotpunjuju internu obuku pripravnika i pripravnika volontera, kako bi im pomogli u pripremi za pravosudni ispit. Ova obuka uključuje etiku i integritet i odabrane teme iz građanskog prava, te odabrane teme iz krivičnog prava. Entitetski zakoni o sudovima pružaju pravnu osnovu za ovu vrstu obuke. Prema Programima početne obuke i stručnog usavršavanja za 2021. godinu F BiH i RS²⁹, obuka CEST-a za pripravnike i pripravnike volontere u pravosudnim institucijama u F BiH i RS sastoji se od obrazovnih aktivnosti/seminara na teme etike i integriteta i odabranih tema iz građanskog i krivičnog prava (uglavnom o metodologiji za izradu sudskih odluka). Za razliku od stručnih saradnika i stručnih savjetnika, koji su obavezni pohađati početnu obuku, ne postoji utvrđena obaveza ove vrste za pripravnike u pravosudnim institucijama u FBiH, ali se temelji na čvrstom uvjerenju da je učešće na ovim seminarima korisno za njihov daljnji rad i obuku.

2.2 Stručno usavršavanje

Što se tiče stručnog usavršavanja, VSTV utvrđuje minimalno godišnje trajanje edukacije koji svaki sudija i tužilac trebaju završiti tokom kalendarske godine. Prema odluci Vijeća, minimalno trajanje je **3 radna dana**. U skladu sa kalendarom aktivnosti i uz saglasnost predsjednika suda/glavnog tužioca vrši se registracija za učešće na seminarima. CEST-ovi su uspostavili bazu podataka - evidenciju o pohađanju seminara i izdaju godišnje potvrde o pohađanju minimalne godišnje obuke za svakog sudiju i tužioca.

Prema prikupljenim informacijama i pregledanim dokumentima³⁰, početna obuka i stručno usavršavanje sudija i tužilaca u BiH provodi se na osnovu *Godišnjeg programa za početnu obuku i stručno usavršavanje*, koji usvaja Upravni odbor CEST-a i odobrava VSTV. Nastavni plan i program izrađen je na osnovu prijedloga pravosudne zajednice, međunarodnih organizacija³¹ i strateških dokumenata.³² U posljednjih nekoliko godina broj obuka se povećao, a sada iznosi otprilike od 180 do 200 obuka godišnje.³³

Podaci sadržani u javno dostupnom programu obuke važna su karakteristika transparentnosti i dostupnosti informacija o pravosudnoj obuci za njene krajnje korisnike. Način na koji se informacije predstavljaju može olakšati ili otežati proces prijave za učešće na obukama.³⁴ U BiH, planovi i programi

29 <http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php/dokumenti-centra/category/9-programi-obuke?download=472:program-obuke-za-2021-godinu>; <http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/site-administrator>

30 CEST F BiH/RS, Srednjoročni strateški plan za početnu obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca za period 2017-2020, 2017.

31 Npr. USAID, IRZ, OPDAT, OSCE, Vijeće Evrope, itd.

32 Npr. Izvještaj o napretku Evropske komisije, Strategija razvoja sektora pravosuđa itd.

33 Prema podacima iz baze podataka CEST FBiH, u 2014. godini održano je 117 edukacija/obuka; 2015. godine 131; 2016. godine 187; 2017. godine 179; 2018. godine 179; 2019. godine 208. Ukupno je tokom svih ovih godina održana 1001 obuka.

34 A. Knežević Bojović, Upporedna analiza nastavnih planova i programa pravosudne obuke, 2016.

za početnu obuku i stručno usavršavanje zasebni su dijelovi integralnog dokumenta - *Program obuke za sudije i tužioce*. Programi obuke se izrađuju godišnje.³⁵

Edukatori CEST-a su sudije, tužioci, profesori prava i profesori drugih nauka, kao i drugi stručnjaci iz oblasti relevantne za rad sudija i tužilaca. Na osnovu iskazanog interesa, uz priloženu biografiju, izbor edukatora vrši Upravni odbor CEST-a. Popis edukatora potvrđuje VSTV. Prema dostupnim podacima, VSTV je potvrdilo spisak od 59 edukatora, a u toku je i postupak odabira dodatnih edukatora CEST-a.³⁶

35 Vidi: <http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php/dokumenti-centra/category/9-programi-obuke>

36 <http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php/o-centru>

3. Komponenta ljudskih prava u ponudi CEST

Dokument koji predstavlja ponudu obuka CEST-a strukturisan je u dva kompleta informacija, opšte informacije i detaljnije informacije o konkretnom programu obuke (početna obuka ili stručno usavršavanje).

Prvo se daju opšti podaci o cjelokupnoj strukturi **početne obuke i stručnog usavršavanja**, metodologiji i provođenju obuka i opštim vremenskim okvirima. Drugi dio koji sadrži konkretnije informacije uključuje **osnovne informacije o početnoj obuci** (različiti moduli), uključujući teme, potencijalne polaznike i određene datume održavanja obuke. Konkretnije informacije date u okviru programa obuke u tom pogledu razlikuju se od entiteta do entiteta. Opšti je zaključak da dokument ne pruža *detaljne* informacije o temama, izvorima prava, ciljevima obuke (međutim, ponekad uključuje ishode učenja ili, kao što je općenito slučaj u RS, kratak opis ciljeva obuka, različitog obima) ili ključnim metodama obuke. Materijali (koji se nazivaju moduli) za početnu obuku dostupni su online, s otvorenim pristupom svima.³⁷

Program obuke za stručno usavršavanje sadrži osnovne informacije, iako pojedini variraju u zavisnosti od kursa/obuke. U principu, date su sljedeće informacije: trajanje, potencijalni polaznici, povremeno planirani broj polaznika, precizne teme obuhvaćene obukom, ciljevi obuke i metode obuke. Izbor **oblika edukacije/obuke**³⁸ zavisi od teme koja se obrađuje, broja polaznika obuke i njihovih potreba, finansijskih sredstava, te preporuka edukatora i suorganizatora seminara.

Različite teme koje se odnose na ljudska prava uključene su u programe i materijale stručnog usavršavanja za 2021. godinu, kao što su:

- *Domaće tumačenje EKLJP* (seminar, u trajanju od jednog dana, za sudije Ustavnog i Vrhovnih sudova);
- *Noviteti u sudskoj praksi ESLJP* (seminar, u trajanju od dva dana, za sudije, saradnike i savjetnike)
- Obuke sa VE
- *Određeni aspekti EKLJP - napredne obuke o primjeni ljudskih prava i Konvencije* (usmjerene na saradnike iz Odsjeka za sudsku dokumentaciju Suda BiH i Vrhovnih sudova)

³⁷ <http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php/edukativni-materijali/category/2-moduli-pocetne-obuke>

³⁸ **Konferencije** su obrazovne aktivnosti u kojima govornici (ne samo sudije i tužioci) izlažu i raspravljaju o svom radu, a sastoje se od nekoliko kratkih i sažetih prezentacija (u trajanju od najviše 30 minuta), nakon kojih obično slijedi diskusija. Osim prezentacija, konferencije mogu uključivati i panel diskusije, okrugle stolove i radionice. Prezentacije mogu biti u pisanom obliku u obliku priloga uz zbornik radova.

Okrugli stolovi se organizuju radi analize sudske prakse u nekoliko sudova, razmjene ideja, mišljenja, prijedloga, pitanja i odgovora, ali i kao osnova za osmišljavanje oblika i sadržaja daljnjeg obrazovanja na osnovu identifikovanih potreba. Broj učesnika je obično 25-30, ali može biti i do 50. Tokom godine, okrugli stolovi će se održavati uglavnom sa programom rada i na ad hoc osnovi. **Konsultacije** uključuju veliki broj učesnika (preko 100) koji raspravljaju o sudskoj praksi od opšteg značaja za određenu oblast prava, kao i o primjeni novih zakona. Konsultacije uz učešće velikog broja učesnika planiraju se kada je riječ o tumačenju i primjeni novih i/ili izmjena i dopuna zakona. Na konsultacijama je predviđeno učešće sudija i tužilaca svih nivoa pravosuđa u BiH.

Seminari su oblici obuke čiji je cilj upoznavanje veće grupe polaznika (do 50) sa određenim pravnim institutom ili profesionalnim vještinama. Oni mogu biti edukativni, s naglaskom na *ex cathedra* pristup, i napredni, koji služe za produbljivanje znanja koja su učesnici stekli na ranijem, edukativnom seminaru, na kojem se od učesnika može tražiti da aktivnije učestvuju u diskusiji.

Radionice su obrazovne aktivnosti namijenjene manjem broju polaznika (25 do 30), s naglaskom na interaktivan pristup i aktivnu ulogu polaznika radionice.

Kursevi pružaju praktičnu obuku za mali broj polaznika, od 10 do 20 (kursevi u upotrebi informaciono-komunikacionih tehnologija, strani jezici - pravna terminologija, online itd.).

Specijalizovano obrazovanje/obuka biće obezbijeđeno za sudije i javne tužioce raspoređene na određenu vrstu izvještaja ili određeni nivo sudova/tužilaštava za određena pravna područja (npr. sudije prvostepenog suda, stečajne sudije i sudije u predmetima maloljetničke delinkvencije u vezi sa zakonom koji uređuje ovo pitanje).

Učenje na daljinu (e-učenje) je interaktivno online učenje pomoću elektronske tehnologije, koje se pohađa izvan tradicionalne sale za obuku, u vrijeme i na mjestu koje polazniku najviše odgovara s prethodno zakazanim kratkim pripremnim sastankom u Centru.

- *Obrazloženje sudskih odluka u krivičnim i parničnim postupcima* (dvije odvojene radionice, svaka u trajanju od dva dana)
- *Primjena Zakona o zaštiti od klevete u BiH* (u trajanju od dva dana)
- Obuka sa Misijom OSCE -a³⁹
 - *Sudska praksa ESLJP-a u diskriminaciji na radu i diskriminaciji na osnovu pola* (dva seminara, u trajanju od dva dana po seminaru)
 - *Zakon o zaštiti od klevete u BiH* (seminar, u trajanju od jednog dana)
 - *Sloboda izražavanja* (seminar, u trajanju od jednog dana)
 - *Dječiji brakovi* (seminar, u trajanju od jednog dana)
- *Rodna (ne)ravnopravnost - predrasude i stereotipi* (radionica, u trajanju od tri dana za sudije i tužioce koji ranije nisu učestvovali u ovoj obuci);
- *Nasilje u porodici* (radionica za mješovite grupe: sudije, tužioci, policija, socijalni radnici, civilno društvo; u saradnji sa OSCE-om⁴⁰)
- *Pristup pravdi u pitanjima životne sredine* (seminar, u trajanju od jednog dana, u saradnji sa OSCE-om)
- *Pripadnici ugroženih grupa kao svjedoci* (seminar, u trajanju od dva dana, u saradnji sa OSCE-om)
- *Ljudska prava LGBTI osoba u BiH i pravni mehanizmi njihove zaštite - iskustva iz BiH i regiona* (seminar, dva dana)

Ne postoje dodatni i formalni uslovi za učešće u planiranoj obuci o ljudskim pravima, odnosno **ne postoji preduslov da se prethodno uspješno pohađala osnovna obuka o ljudskim pravima**. Takođe, neke od planiranih obuka su zatvorenog tipa (na poziv), dok su druge otvorene i bez dodatnih zahtjeva.

3.1 Uticaj Covid-19 na ponudu obuke iz oblasti ljudskih prava

Prema godišnjim izvještajima CEST-a za 2020. godinu, okolnosti uzrokovane pandemijom virusa COVID-19 dovele su do obustavljanja provođenja seminara za početnu obuku stručnih saradnika, seminara za obuku pripravnika i njihovog prolongiranja za 2021. godinu. Zbog nemogućnosti organizovanja obuka za pravosudne službenike, CEST F BiH se morao osloniti na nedovoljno korištene onlajn kapacitete za obuku. Uprkos veoma teškim uslovima rada, CEST-ovi su u velikoj mjeri implementirali Program početne obuke i stručnog usavršavanja za 2020. godinu.

Realizovani dio programa **početne obuke** za novoimenovane sudije⁴¹ uključivao je brojne teme, prije svega: odnos evropskog prava i domaćeg prava; osnovni postulati "strazburškog" sistema zaštite ljudskih prava; etički standardi i integritet nosilaca pravosudnih funkcija; priprema za suđenje i vođenje postupka, kao i donošenje odluka za novoimenovane nosioce pravosudnih funkcija.

Što se tiče tema koje su obuhvaćene u okviru **stručnog usavršavanja** tokom 2020. godine, mnoge teme su sadržavale i aspekt ljudskih prava i sloboda, iako je teško utvrditi tačan obim, jer godišnji izvještaji sadrže kratke i sažete narativne izvještaje o svakoj obuci. Npr. obuke su uključivale teme kao što su "Krivična djela počinjena iz mržnje", "Vještina pisanja presude u krivičnim stvarima sa fokusom na obrazloženje"; "Govor mržnje"; "Aktuelna pitanja iz prakse Vrhovnih sudova"; "Vještine pisanja i obrazlaganja presude u parničnom postupku"; "Kleveta"; "Zaštita uzbunjivača", itd. Opisi seminara ukazuju na to da su obuhvaćeni i određeni aspekti ljudskih prava.

Mali broj obuka bio je eksplicitno fokusiran na direktno bavljenje pitanjima vezanim za ljudska prava i slobode, npr. seminar realizovan u saradnji sa Misijom OSCE-a u BiH "Osnovna prava i osnovne slobode" i "Zaštita od diskriminacije u zakonodavstvu BiH i prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama". Uz podršku AIRE centra u Londonu, CEST je organizovao seminar na temu "Pravo na pravično suđenje u razumnom roku u skladu sa članom 6. EKLJP".

39 Kada se organizuje seminar sa OSCE-om, edukatori iz organizacije rade zajedno sa onima iz CEST-a.

40 Kada se seminar organizuje u saradnji sa OSCE-om, CEST-i angažuju svoje edukatore/instruktoze.

41 U F BiH, ovim obukama je prisustvovalo 22 sudija, a 15 novoimenovanih sudija završilo je sve realizovane seminare iz Programa početne obuke za novoimenovane sudije.

4. Osnovni nalazi i preporuke

4.1 Sadržaj, trajanje i intenzitet pravosudne obuke

Kao što je navedeno u Izvještaju Evropske komisije o napretku BiH za 2020. godinu, **obuka za sudije i tužioce i dalje je nedovoljna**, nedostaje redovna i sveobuhvatna procjena potreba za obukom. Hitno su potrebna značajna poboljšanja u trajanju i kvalitetu obavezne obuke. **Njen sadržaj bi trebao** na sistematičan način **uključivati više tema o ljudskim pravima**, posebno uzimajući u obzir trenutnu pravnu, političku i ekonomsku situaciju (migracije, nedostatak povjerenja u pravosuđe, istaknuti predmeti povezani s korupcijom u pravosuđu itd.). Kako su nam rekli sagovornici iz CEST-a, CEST-ovi nemaju kapaciteta da sistematski utvrđuju potrebe tužilaca i sudija, što je u nadležnosti VSTV-a, koje ima dovoljno ljudskih i finansijskih resursa.⁴² Povratne informacije od rukovodilaca pravosudnih institucija bile bi posebno značajne za pravilnu, sistematičnu i metodološki ispravnu procjenu potreba. CEST-ovi su posmatrači u Evropskoj mreži za edukaciju pravosuđa (EJTN), međutim trebali bi koristiti ekspertizu unutar mreže na na proaktivniji način.

Početne obuke obuhvataju proceduralne teme, uz izvjesnu, ali **nedovoljnu zastupljenost tema koje se bave ljudskim pravima**. Stručno usavršavanje obuhvata nekoliko tema vezanih za ljudska prava, ali takve **obuke nisu specijalizovane i stepenovane**, niti je stepenovanost obuke povezana sa odgovarajućim preduslovima za pristup određenim obukama, kako bi se povećala njihova učinkovitost.

Registracija pojedinačnih sudija i tužilaca za obuke uglavnom se vrši na **dobrovoljnoj osnovi**. Podaci koje smo dobili⁴³ ukazuju na to da CEST-ovi nemaju detaljan uvid u procese u pravosudnim institucijama u vezi sa registracijom sudija/tužilaca za obuku. Postoje dva uobičajena načina za registraciju za datu obuku. U preko 80% slučajeva sudije/tužioci se direktno prijavljuju na određene obuke, uz odobrenje rukovodilaca određene institucije. U preostalih 20% slučajeva rukovodioci pravosudnih institucija (predsjednici sudova i glavni tužioci) prijavljuju, ponekad bez prethodne konsultacije, sudije i tužioce iz svoje institucije. Takva praksa povremeno dovodi do situacija u kojima su sudije/tužioci prijavljeni na obuku koju su prethodno prošli. Ovo očigledno utiče i na motivaciju učesnika da prisustvuju i uče.

S druge strane, **postoje primjeri dobre prakse, kao što je specijalistička obuka koja se provodi u sistemu krivičnog pravosuđa**, pri čemu se za odabranu kategoriju učesnika organizuju dva ili tri specijalistička seminara u kontinuitetu od dvije godine. Međutim, **nedostaje dugoročna procjena efikasnosti obuke** općenito (uključujući specijalističke obuke), koju bi VSTV mogao provesti u skladu sa svojim nadležnostima i raspoloživim resursima.

Godišnji izvještaj CEST-a takođe daje pregled percepcije, potreba i mišljenja sudija i tužilaca kao polaznika.⁴⁴ Konkretnije, godišnja tabelarna prezentacija obuka u RS sadrži komentare polaznika (sudija i tužilaca) koji su dali niz prijedloga za duže trajanje seminara ili za povećanje broja seminara na određene teme, kao preduslov za pružanje polaznicima temeljitog znanja i poboljšanje njihovih profesionalnih vještina i učinka. Izvještaj dodatno sadrži prijedloge za bolje i veće korištenje mogućnosti onlajn obuke, kao i vrlo konkretan prijedlog za uključivanje teme "Zaštita prava na rad u kontekstu Evropske konvencije o ljudskim pravima (s primjerima iz prakse pred ESLJP)". Uočeni su i opšti komentari da seminari ne bi trebali obuhvatati veliki broj tema, kako bi se određene teme mogle detaljnije istražiti, posebno vođenjem fokusirane diskusije sa polaznicima.

⁴² Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, član 17.

⁴³ Podaci dobijeni u intervjuu sa Tabaković A., saradnikom CEST-a F BiH, 26. aprila 2021. godine.

⁴⁴ U Godišnjem izvještaju za F BiH naglašava se da CEST F BiH kontinuirano prati dostignuća u edukaciji u pravosuđu od strane Evropske mreže institucija za edukaciju pravosuđa (EJTN). Ovaj rad je uticao na Program u dva smjera: s jedne strane, postojeće obuke su poboljšane pomnim praćenjem efekata obuka i poboljšanjem metodologije obuke, a s druge strane, ozbiljna se pažnja posvećuje zasebnim tematskim cjelinama i višegodišnjim specijalističkim obukama u oblastima istaknutim kao prepreke na putu BiH ka EU. Takav pristup višegodišnje specijalističke obuke prijeko je potreban s obzirom na teme o ljudskim pravima.

4.2 Uloga obuke u pravosudnoj karijeri

Imenovanje i napredovanje sudija i tužilaca u karijeri mogu se iskoristiti za motivisanje sudija i tužilaca da se posvete opštoj obuci, a posebno obuci o ljudskim pravima. U tom smislu, VSTV ima široku odgovornost, od imenovanja/unapređenja sudija, obuke, sudske discipline, sudske etike, žalbi na pravosuđe, upravljanja učinkom, upravljanja sudovima (ali ne i finansiranja sudova) i predlaganja zakona koji se odnose na pravosuđe.⁴⁵

Kriteriji za pristup pravosudnoj profesiji⁴⁶, a posebno za napredovanje, i dalje su nedovoljni i to je izvor ozbiljne zabrinutosti. U maju 2020. godine, odlukom Suda BiH, poništeni su kriterijumi za ocjenjivanje rada svih sudija i tužilaca koji su na snazi od januara 2019. godine. Trenutno se rad sudija i tužilaca ocjenjuje u skladu sa *Kriterijumima za ocjenjivanje sudija u BiH u 2020. godini*.⁴⁷ Elementi ocjene rada sudije uključuju postizanje orijentacionih mjerila, statistički kvalitet odluka (postotak ukinutih odluka u odnosu na ukupan broj potvrđenih, preinačenih i ukinutih odluka višeg suda) i blagovremenost rada sudije. Slični kriterijumi predviđeni su i za ocjenu tužilaca.⁴⁸

Kriterijumi dodatno uključuju takozvane *posebne slučajeve ocjenjivanja*, koji predviđaju mogućnost dodjeljivanja dodatnih bodova sudijama koji su bili edukatori i ocijenjeni kao vrlo dobri ili odlični, kao i sudijama koji su pokazali spremnost da prihvate dodatni rad kroz npr. mentorski sistem ili su na drugi način doprinijeli radu suda ili odjeljenju suda kroz učešće u pripremi biltena, saradnju kroz edukaciju i stručno usavršavanje (obrazovne aktivnosti, objavljivanje radova ili knjiga itd.). Sudije najviših redovnih sudova (Apelacioni sud Brčko Distrikta, Vrhovni sudovi F BiH/RS i Sud BiH) takođe se ocjenjuju na osnovu postignutih orijentacionih mjerila i blagovremenosti rada, bez statističkog kvaliteta odluka. Ove sudije nisu često uključene u obuku.⁴⁹ Uvođenje sistema mentorstva može se pokazati uspješnim pristupom svim sudovima u BiH (jer se trenutno implementira samo u Zenici i Banjoj Luci kao pilot projekti), gdje novoimenovane sudije rade u sudovima pod direktnim mentorstvom viših nosilaca pravosudnih funkcija, čime se stvara kultura učenja, ali i promoviše lični i profesionalni razvoj.

Evaluacija na osnovu standardizacije (statistički kriterijum) izazvala je ozbiljne kritike.⁵⁰ Najozbiljniji prigovor statističkoj vrsti ocjenjivanja je što, na primjer, tužioci izbjegavaju složene predmete i biraju one kojima će najlakše ispuniti kvotu, zbog čega se učinak sadašnjih metoda evaluacije smatra negativnim. Ovaj problem je posebno akutan u oblasti krivičnog pravosuđa. Zbog fokusiranja na ispunjavanje kvota, krivično pravosuđe se pretežno bavi procesuiranjem manje složenih krivičnih djela, kako bi statistika izgledala dobro, dok složeni predmeti ratnih zločina, korupcije i organizovanog kriminala ostaju izvan vidokruga organa gonjenja.⁵¹

4.3 Nivo učešća na obukama

Statistika takođe pruža dobar uvid u efikasnost sistema obuke i njegove sposobnosti da dopre do sudija i tužilaca. Prvo, statistički podaci pokazuju da je došlo do odstupanja između planiranog i realizovanog broja obuka, kako u pogledu broja samih obuka, tako i u pogledu sudija i tužilaca za koje je (bilo) planirano da učestvuju. Jedan broj sudija i tužilaca iz jednog entiteta (F BiH/ RS) takođe je učestvovao

⁴⁵ https://vsts.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=74540

⁴⁶ Uz osnovne zahtjeve (član 21. Zakona o VSTV-u), te prema članu 43. Zakona o VSTV-u, pri donošenju odluka o imenovanju, VSTV će između ostalog uzeti u obzir i sljedeće kriterijume: (a) stručno znanje, radno iskustvo i radni rezultati; (b) sposobnost pokazana kroz objavljivanje naučnih radova i druge aktivnosti u struci; (c) stručna sposobnost zasnovana na dosadašnjim rezultatima u karijeri, uključujući i učestvovanje u organizovanim oblicima usavršavanja; (d) radna sposobnost i sposobnost analiziranja pravnih problema; (e) sposobnost da nepristrasno, savjesno, marljivo, odlučno i odgovorno obavlja dužnosti u okviru funkcije za koju se prijavljuje; (f) komunikativnost; (g) odnosi sa radnim kolegama, ponašanje van posla, profesionalna nepristrasnost i ugled; i (h) iskustvo i stručna sprema za rukovodeće poslove, za mjesto predsjednika suda, glavnog tužioca i zamjenika glavnog tužioca.

⁴⁷ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 1/21.

⁴⁸ *Kriterijumi za ocjenjivanje tužilaca u BiH (29. decembar 2020. godine)*. Službeni glasnik BiH, br. 1/21. Dostupno putem linka: <http://sluzbenilist.ba/page/akt/bYeNBtp4a94>

⁴⁹ Postoji nekoliko obuka za sudije Ustavnog suda i Vrhovnih sudova entiteta, uključujući okrugle stolove za diskusiju o aktuelnim pitanjima koja proizlaze iz sudske prakse.

⁵⁰ *Pravosuđe u BiH: stanje i perspektive* [Justice in BiH: Current State of Play and Prospects] autora sudije Branka Perića, na narudžbu Transparency International BiH.

⁵¹ Ibid.

u edukativnim aktivnostima koje su provedene u skladu sa Programom obuke drugog entiteta (F BiH/ RS). Međutim, godišnji izvještaji ukazuju na zabrinjavajući trend da manje sudija i tužilaca učestvuje u stručnom usavršavanju, nego što je prvobitno planirano - izračunato množenjem ukupnog broja sudija sa tri (minimalni broj dana koje bi sudije trebale potrošiti na obuku godišnje).

Iako postoje sudije i tužioci koji uopšte nisu pohađali obuku ili koji nisu zadovoljili minimalnu godišnju kvotu, postoje i sudije i tužioci koji su prošli više obuka (dana na obuci) od traženog minimuma. Obično su to sudije koje imaju ambicije za napredovanje. Kako su nam rekli sagovornici iz CEST F BiH, ove sudije podnose zahtjev da im CEST izda potvrdu o broju dana koje su proveli na obukama koje uvrštavaju u dokumentaciju prilikom podnošenja prijave za imenovanje/napredovanje, o čemu konačno odlučuje VSTV.

U nastavku se nalaze neki statistički podaci o realizovanim obukama za 2020. godinu u oba entiteta⁵²:

F BiH	
Sudije i tužioci sa 3 ili više dana obuke	768
Sudije i tužioci sa 2 dana obuke	100
Sudije i tužioci sa 1 dan obuke	34
Sudije i tužioci sa 0 dana obuke	106
Ukupno:	1008

RS	
Sudije i tužioci sa 3 ili više dana obuke	370
Sudije i tužioci sa 2 dana obuke	31
Sudije i tužioci sa 1 dan obuke	18
Sudije i tužioci sa 0 dana obuke	36
Ukupno:	455

4.4 Ocjenjivanje obuke i edukacije za sudije i tužioce u BiH

Ocjenjivanjem obuke, CEST-ovi utvrđuju da li su znanje, vještine i tehnike stečene na obukama primijenjeni na radnom mjestu, kao i da li su sudovi/tužilaštva kao institucije dugoročno postigli pozitivne rezultate. Za CEST-ove je to način da se sazna da li je obuka bila investicija (i ako jeste, kako bi se eventualno procijenio povrat investicije) ili trošak.⁵³ CEST-ovi imaju nekoliko instrumenata za mjerenje efektivnosti obuke:

- Obrasci za evaluaciju, anonimno popunjeni od strane učesnika;
- CEST je u saradnji sa nekim međunarodnim organizacijama počeo da radi dugoročne evaluacije - 6 mjeseci nakon obuke (npr. sa OPDAT-om);
- Ulazni test koji se provodi neposredno prije i izlazni test neposredno nakon obuke, ponekad uz pomoć opreme koju je donirala Ambasada SAD-a u BiH;
- Mjerenje uticaja obuke u praksi u pogledu adekvatnosti pravnih i drugih akata (npr. nakon nekoliko obuka iz oblasti međunarodne pravne pomoći, edukator iz Ministarstva pravde primijetio je smanjenje broja nepravilnih zahtjeva za međunarodnu pravnu pomoć);
- Analize sudske i tužilačke prakse.

⁵² Kao što je prikazano u izveštajima o radu CEST-a za 2020.

⁵³ S.Forčić/A. Murtezić/D. Trlin, Profesionalno usavršavanje u pravosuđu Bosne i Hercegovine u svjetlu principa efektivnosti, 11 Iustinianus Primus L. Rev. 1 (2020).

Prema mišljenju br. 4 Konsultativnog vijeća evropskih sudija (CCJE)⁵⁴, trebalo bi ocijeniti kvalitet rezultata polaznika, ako je takva procjena neophodna, jer je u nekim sistemima početna obuka jedna faza procesa zapošljavanja. To nije slučaj u BiH, pa ocjenjivanje obuke vrše samo polaznici-stručni saradnici/savjetnici, a u početnoj obuci za novoimenovane sudije/tužioce koriste se "ulazni" i "izlazni" testovi, neposredno prije i neposredno nakon obuke (isti kviz znanja predstavljen polaznicima). Postoje i instrumenti za ocjenu pravosudne obuke u sudovima/tužilaštvima, koje vrše glavni tužioci i predsjednici sudova.⁵⁵ Sve u svemu, čini se da je nivo ocjenjivanja obuke o ljudskim pravima i dalje prilično nizak. S obzirom da trenutno CEST-ovi nemaju interne kapacitete za provođenje ocjenjivanja, rješenje koje bi bilo poželjno srednjoročno, u vidu eksternog ocjenjivanja, čini se jedinom mogućnošću u ovom trenutku. Prisustvo eksternih stručnjaka takođe bi otklonilo moguće sumnje u nepristranost procesa, zbog čega bi ukupni rezultati bili prihvatljiviji za zainteresovane strane, čime bi se pokrenula pozitivna dinamika promjena. Potrebno je osigurati eksternu procjenu početne obuke, na način da se praćenjem stručnog usavršavanja i uspjeha u svakodnevnom radu sudija u prvim godinama nakon imenovanja, ocijeni efektivnost početne obuke, na temelju čega bi se mogli dati prijedlozi za njeno poboljšanje.⁵⁶

4.5. Opšte preporuke u vezi sa obukom

Izveštaji i statistički podaci za ocjenu rada sudija i sudova, koji se pripremaju godišnje, trebali bi sadržavati podatke o ključnim pitanjima na koja bi obuka trebala biti usmjerena⁵⁷, poput upravljanja predmetima, upravljanja vremenom, budžetiranja, poboljšanja tehnika rada, vještina odnosa s javnošću, komunikacijske tehnike, pravnih istraživanja itd. **Predsjednici sudova i glavni tužioci trebaju biti više uključeni u identifikovanje potreba za obukom svog osoblja.** VSTV treba pojačati nadzor nad svim aktivnostima pravosudne obuke na osnovu godišnjih izvještaja primljenih od entitetskih centara za edukaciju, koji bi trebali biti sadržajni i konkretniji u smislu identifikovanja potreba sudija i tužilaca.

Učešće sudija i tužilaca u svim aktivnostima stručnog usavršavanja treba promovisati kao značajan dio njihovih profesionalnih aktivnosti. Pravna i etička dužnost i pravo sudija i tužilaca je da rade na svom profesionalnom razvoju kroz učešće u stručnom usavršavanju koje treba shvatiti kao proces cjeloživotnog učenja. Sudije bi, tokom obavljanja svojih dužnosti, trebale posebno pratiti promjene u domaćem i međunarodnom zakonodavstvu i praksi⁵⁸, biti u toku sa društvenim trendovima i upoznati se sa alternativnim metodama rješavanja sporova. CCJE preporučuje da se učešće sudija u programima obuke treba uzeti u obzir prilikom razmatranja njihovog unapređenja.⁵⁹

Paralelno sa materijalnom obukom, sudije i tužioci bi trebali imati koristi od obuke o rukovođenju i one zasnovane na drugim kompetencijama, koje bi služile povećanju njihove efikasnosti. Rukovodioci institucija takođe bi trebali proći posebnu obuku o tome kako identifikovati i predvidjeti potrebe za obukom svog osoblja. Predsjednik suda ili glavni tužilac (rukovodilac institucije) treba sprovesti sistem upravljanja kompetencijama za sve sudije i tužioce unutar institucije, uključujući utvrđivanje i promovisanje konkretnih potreba za obukom kao važan dio redovnih i strukturisanih razgovora o razvoju karijere. Iako je sistem imenovanja i napredovanja bitan, sam po sebi nije dovoljan. Uslovi za odabir kandidata moraju biti u potpunosti transparentni, tako da sudije i samo društvo mogu utvrditi da se imenovanje vrši isključivo prema zaslugama kandidata i na osnovu njegovih/njenih kvalifikacija, sposobnosti, integriteta i osjećaja nezavisnosti, nepristrasnosti i efikasnosti. Osim toga, moglo bi doći do sukoba između različitih funkcija VSTV-a, npr. između imenovanja i obuke sudija, ili između obuke

⁵⁴ Dostupno putem linka: <https://rm.coe.int/1680747d37>

⁵⁵ S.Forčić/A. Murtezić/D. Trlin, Profesionalno usavršavanje u pravosuđu Bosne i Hercegovine u svjetlu principa efektivnosti, 11 Iustinianus Primus L. Rev. 1 (2020).

⁵⁶ Mišljenje br.10 (2007) Konsultativnog vijeća evropskih sudija (CCJE) na pažnju Odbora ministara Vijeća Evrope o Vijeću za pravosuđe u službi društva. Dostupno putem linka: <https://rm.coe.int/168074779b>

⁵⁷ Naročito problem u trajanju postupaka u određenim sporovima, najčešćih kršenja ljudskih prava, zaostataka u predmetima, kršenja zakona koji najčešće dovode do ukidanja i preinake sudskih odluka, promjene zakonodavstva, pravnih praznina koje uzrokuju razlike u tumačenju zakona, potreba za usklađivanjem sudske prakse, disciplinskih postupaka i njihovih rezultata. Kao što je navedeno u fn 18. stav 71. Mišljenje br.10 (2007) CCJE.

⁵⁸ Mišljenje br.9 (2006) CCJE.

⁵⁹ Mišljenje br.10(2007) Konsultativnog vijeća evropskih sudija (CCJE) na pažnju Odbora ministara Vijeća Evrope o Vijeću za pravosuđe u službi društva. Dostupno putem linka: <https://rm.coe.int/168074779b>

i disciplinskih pitanja, kao i između obuke i ocjenjivanja sudija. Jedan od načina da se izbjegne takav sukob je razdvajanje različitih zadataka između različitih grana VSTV-a.

Konačno, **veću pažnju treba posvetiti onlajn kursevima** koji nude čitav niz prednosti, kao što su učinkovitost, smanjeni troškovi, korisnički komfor, personalizovano učenje, prilagođavanje dinamike kursa potrebama konkretnog polaznika/ice, mogućnost ponavljanja obuka itd. Učešće u obukama ne treba prepustiti slobodnom vremenu pojedinaca, već ga treba uključiti u ukupno radno opterećenje sudija i tužilaca. Sve sudije i tužioci trebali bi imati **vremena za obuku kao dio uobičajenog radnog vremena**, osim u izuzetnim situacijama, ako ugrožava ostvarivanje pravde.⁶⁰ Kako su izjavili intervjuisani stručnjaci, trenutno nedostaje motivacija za sudije i tužioce u smislu onlajn kurseva, jer oni pohađaju kurseve u slobodno vrijeme, nakon završetka redovnog radnog vremena.

4.6 Konkretno preporuke u vezi sa obukom o ljudskim pravima

Iako službeni dokumenti ističu zahtjeve za skraćanjem trajanja obuke i s tim u vezi odsustva tužilaca i sudija, smatra se potrebnim da se njihovo trajanje i intenzitet treba povećati, uzimajući u obzir prirodu i dugoročne ciljeve edukacije i obuke o ljudskim pravima. U zavisnosti od postojanja i trajanja prethodnog profesionalnog iskustva, obuka o ljudskim pravima trebala bi biti suštinska i intenzivna, kako bi se izbjeglo da se radi samo o formalnoj aktivnosti. **Obuke o ljudskim pravima trebale bi doprinijeti produbljivanju znanja, ali i razvijanju vještina** pronalaženja i korištenja dostupne sudske prakse domaćih i međunarodnih sudova. Kako je istaknuto u intervjuima, potrebni su dodatni naponi za poboljšanje vještina pregleda relevantne sudske prakse, kao i za poticanje upotrebe materijala koje kontinuirano priprema Odjel za sudsku dokumentaciju i edukaciju sa pregledom relevantne prakse ESLJP-a.⁶¹

Sažetak preporuka za obuke o ljudskim pravima je sljedeći:

- Nedostatak raspoloživih podataka o metodološkom okviru, relativno veliki broj predstavlki protiv BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava⁶² i opšte nepovjerenje u pravosuđe⁶³ ukazuju na neophodnost značajnog poboljšanja procjene potreba (TNA, akronim od eng. *training needs assessment*) i usavršavanja tehnika ocjenjivanja za obuku sudija i tužilaca iz oblasti ljudskih prava u BiH. Valjan alat u tom pogledu predstavljaju metodologije i alati uključeni u rad Vijeća Evrope: Procjena postojećih sistema/mehanizama za evaluaciju i uticaj obuke o ljudskim pravima objavljena 2021. godine i Studija o najboljoj praksi u obuci sudija i tužilaca koju je izradio EJTN, a koja sadrži poseban odjeljak o TNA.
- Potrebno je osigurati smislenije i sadržajnije predstavljanje tema o ljudskim pravima u materijalima za pripremu pravosudnog ispita na državnom, ali i entitetskom nivou.⁶⁴
- Podaci o obuci koje distribuiraju CEST-ovi trebaju biti konkretniji i detaljniji, te trebaju sadržavati jasne ciljeve i sadržaj učenja. Na ovaj način krajnji korisnici mogu procijeniti važnost obuke za svoj rad, čime se povećava njihov interes za odabir određene obuke, te se osiguravaprisustvo visoko motivisanih učesnika, koji doprinose sveukupnom uspjehu obuke unoseći svoju stručnost i znanje.⁶⁵

60 Obuka kao dio uobičajenog radnog vijeka sudije i tužioca predviđa se kao jedan od osnovnih principa pravosudne obuke od strane Evropske mreže za pravosudnu obuku. Vidi: https://www.ejtn.eu/PageFiles/15756/Judicial%20Training%20Principles_EN.pdf

61 Centar za sudsku dokumentaciju BiH distribuira i čini raspoloživim na mjesečnoj osnovi Bilten, koji sadrži različite kategorije informacija, kao što su: vijesti u bazi sudskih odluka, novousvojeni zakoni Bosne i Hercegovine, Federacije BiH, Republike Srpske, Brčko distrikta BiH – izmjene, dopune, ispravke; Pregled sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, bilteni sudske prakse, pravne hronike, mišljenja Konsultativnog vijeća evropskih sudija itd.

62 https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Bosnia_and_Herzegovina_ENG.pdf

63 Izvještaj Evropske komisije, Bosna i Hercegovina 2020, str.17-18.

64 Ministarstvo pravde BiH usvojilo je i objavilo *Program pravosudnog ispita* na državnom nivou u Službenom glasniku BiH br. 11/19 (http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/podzakonski_akti/11_19.pdf). U okviru usmenog dijela pravosudnog ispita, predmet ispitivanja je ustavni sistem i organizacija pravosuđa pod kojima se EKLJP navodi kao pravni izvor, ali bez preporučene literature specifično za EKLJP ili ljudska prava uopšte. Za F BiH: <https://www.fmp.gov.ba/bs/pravosudni-ispit.html>; za RS: https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/Ispiti/Pages/Pravosudni_ispiti.aspx

65 A. Knežević Bojović, Upporedna analiza nastavnih planova i programa pravosudne obuke, 2016.

- Budući da obuka o ljudskim pravima treba biti usmjerena na polaznika⁶⁶, ista bi se trebala fokusirati na relevantnost ljudskih prava u svakodnevnom radu sudija i tužilaca.
- Postojeće obuke o ljudskim pravima trebale bi biti detaljnije i intenzivnije u predstavljanju relevantnih standarda EKLJP, uz osiguravanje kontinuiteta i visokog stepena interakcije sa sudijama i tužiocima.⁶⁷
- VSTV bi, zajedno sa CEST-ovima, trebao povećati fokus na koncepte predstavljene u EKLJP i sudsku praksu ESLJP, kako bi udovoljio potrebama onih sudija i tužilaca koji nisu prošli početnu obuku o EKLJP u okviru svog obrazovanja na fakultetu, ni početnu obuku za buduće nosioce pravosudnih funkcija niti opsežno stručno usavršavanje o EKLJP koje su već proveli CEST-ovi.
- Potrebno je produžiti trajanje obavezne pravosudne obuke, tako da obuhvati najmanje 10 dana obuke, od čega 25% treba biti posvećeno ljudskim pravima (kao teme o ljudskim pravima ili uključivanje značajne komponente ljudskih prava u druge tematske obuke). Ovo će također povećati profitabilnost CEST-a, jer ulaganje u ciljane obuke dugoročno štedi troškove, što ga čini investicijom. Osim toga, uključivanje onlajn kurseva, kao preduslova, u obavezne obuke je isplativ način prenošenja znanja;
- Učešće u obuci (kao polaznika) i ocjenjivanje učinka tokom obuke ne bi trebalo uzimati u obzir tokom postupaka ocjenjivanja radi napredovanja;
- Početna obuka bi trebala biti praktična, intenzivna i obuka uz lično prisustvo, sa inkorporiranom dimenzijom ljudskih prava i u odnosu na osnovne kompetencije (e.g., vještina pisanja presuda, upravljanje brojem predmeta, priprema ročišta, etika, proceduralna pravila, etc.),
- Prilikom provođenja obuka o ljudskim pravima, CEST-ovi trebaju uzeti u obzir dimenziju ljudskih prava svojstvenu odabranoj metodologiji obuke, izboru i evaluaciji učesnika i koordinaciji donatora u sistemu.
- Učešće u minimalnom broju obuka o ljudskim pravima godišnje trebalo bi biti obavezno;
- Učešće u naprednoj obuci o ljudskim pravima trebalo bi biti otvoreno samo za polaznike koji ispunjavaju minimalne uslove, čije postignuće treba objektivno utvrditi uvođenjem sistema ocjenjivanja (potrebno prethodno znanje/izjava o pohađanju određene teme o ljudskim pravima, kao preduslov za registraciju za obuku);
- Potrebno je predvidjeti da samo uspješni polaznici (tj. oni koji polože potreban test nakon obuke i završne studije slučaja) mogu dobiti potvrdu o pohađanju (često potrebno za pristup naprednim obukama);
- Uputno je uvesti sistematičnu obuku za edukatore u pravosuđu, čiji je cilj imenovanje jedne osobe za kontakt za EKLJP u konkretnim pravosudnim institucijama (sud ili tužilaštvo);
- Svi imenovani nositelji pravosudnih funkcija trebaju imati ili steći, prije nego što preuzmu svoju dužnost, opsežno znanje o materijalnom i procesnom, domaćem i međunarodnom pravu, uključujući EKLJP i sudsku praksu ESLJP;
- Potrebno je uvesti kurseve o zaštiti ljudskih prava u slučajevima imigracije, s obzirom na činjenicu da se BiH suočava sa stalnim prilivom izbjeglica i tražilaca azila;
- Potrebno je uvesti, kroz *Program VE za edukaciju o ljudskim pravima za pravne stručnjake* (HELP), onlajn kurseve prilagođene pravnom poretku u BiH u godišnje programe CEST-ova za stručno usavršavanje i osposobljavanje na radnom mjestu, kao i u nastavne planove i programe na pravnim fakultetima.

Konačno, preporučuje se da prijedlog plana i progama obuke iz ljudskih prava koji čini prilog izvještaja bude prvenstveno namijenjen novoizabranim sudijama i tužiteljima, u cilju osiguranja konzistentnosti u pristupu edukaciji o temama iz oblasti ljudskih prava.

66 Uključujući odgovarajuće razmatranje različitih aspekata profesionalnog života sudija i tužilaca, poput motivacije i profesionalnih potreba (obavezno znanje, kapaciteti, vještine).

67 U nastojanju da se objektivno procijeni učinkovitost postojećih i tekućih obuka CEST-a o ljudskim pravima, metodološki okvir je uključio različite alate: konsultacije sa stručnjacima za analizu trenutnih konteksta za ljudska prava i obuke o ljudskim pravima za potencijalne učesnike i da bi se stekao uvid u karakteristike polaznika, posebno u pogledu prethodnog znanja i iskustva i motivacije polaznika; te pregled postojeće dokumentacije, usmjeren na procjenu relevantnosti sadržaja postojećih alata, materijala i obuka o ljudskim pravima.

Alati za istraživanje:

U nastojanju da se objektivno procijeni učinkovitost postojećih i tekućih obuka CEST-ova o ljudskim pravima, metodološki okvir je uključio različite alate: konsultacije sa stručnjacima za analizu trenutnog konteksta za ljudska prava i obuke o ljudskim pravima za potencijalne učesnike i da bi se stekao uvid u strukturu polaznika, posebno u pogledu njihovog prethodnog znanja, iskustva i motivacije; te pregled postojeće dokumentacije (planova i programa obuka, izvještaja, akademskih članaka, etc.), usmjeren na procjenu relevantnosti sadržaja postojećih alata, materijala i obuka o ljudskim pravima.

Prilog

Lista predloženih planova i programa obuka

Osnovno

Uvod u EKLJP

Vještine istraživanja evropskih standarda o ljudskim pravima i relevantne sudske prakse Principi tumačenja EKLJP (osnovna i napredna obuka)

Ravnopravnost i nediskriminacija

Procesna ljudska prava

Prava žrtava prema EKLJP

Napredno

Obrazloženje presuda (građanskih i krivičnih)

Pristup pravdi za žene

Migracije i ljudska prava

Pravo na imovinu prema EKLJP

Krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje

Lista ispitanika

Vera Bjelogrić, direktor Centra za sudsku dokumentaciju i edukaciju, VSTV

Šejla Brković-Imamović, saradnik Centra za sudsku dokumentaciju i edukaciju, VSTV

Almir Tabaković, saradnik CEST F BiH

Pregled popisa kurseva iz oblasti ljudskih prava

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
PRVA GODINA REALIZACIJE						
1	1 dan	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs	Uvod u EKLJP	Tužioc i sudije u krivičnom postupku (novoimenovani i postavljani), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljani), kao i saradnici, savjetnici.	Onlajn HELP kurs o uvodu u EKLJP i ESLJP (6 sati)	Otvorena pitanja
2	1 dan	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs	Principi tumačenja EKLJP-a (osnove)	Tužioc i sudije u krivičnom postupku (novoimenovani i postavljani), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljani), kao i saradnici, savjetnici.	Kursevi uz lično prisustvo Uvod u EKLJP (ili ekvivalentan kurs)	Otvorena pitanja
3	1,5 dana	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs	Principi tumačenja EKLJP-a (napredni kurs)	Tužioc i sudije u krivičnom postupku (novoimenovani i postavljani), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljani), kao i saradnici, savjetnici.	Kursevi uz lično prisustvo - Uvod u EKLJP (ili ekvivalentan kurs) i - Principi tumačenja EKLJP (osnove)	Otvorena pitanja
4.	2 dana	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs⁶⁸	Procesna ljudska prava	Tužioc i sudije u krivičnom postupku (novoimenovani i postavljani), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljani), kao i saradnici, savjetnici. Moguće organizovati i realizovati posebno za tužioce i sudije u krivičnom postupku i sudije u građanskim i upravnim predmetima.	Kursevi uz lično prisustvo - Uvod u EKLJP i - Principi tumačenja EKLJP-a (osnove i napredni kurs) (ili ekvivalentan kurs) Onlajn HELP kurs - Proceduralna zaštita u krivičnim postupcima i prava žrtava (11 sati) samo za sudije u krivičnom postupku i tužioce	Otvorena pitanja

⁶⁸ Osnovni kurs osmišljen da obezbijedi pregled procesnih ljudskih prava, ostali, specijalizovaniji kursevi predviđeni su kao detaljnije i temeljitije obuke o standardima proceduralne pravde.

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
DRUGA GODINA REALIZACIJE						
5.	2 dana	- kontinuirana obuka - obavezan kurs⁶⁹ - napredni kurs	Ravnopravnost i nediskriminacija	Prvenstveno sudije u građanskim predmetima (uključujući novoimenovane) kao i saradnici, savjetnici	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine (ili ekvivalentni kursevi) - HELP onlajn kurs o borbi protiv diskriminacije (8 sati)	Otvorena pitanja
6.	2,5/3 dana (1 dan za zajednički modul, 1,5/2 dana za posebni modul)	- kontinuirana obuka - obavezni kurs - napredni kurs	Obrazloženje presuda	Tužioc i sudije u krivičnom postupku, sudije u građanskim predmetima, kao i saradnici i savjetnici.	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kurs na temu obrazloženja presuda (10 sati)	Otvorena pitanja
7.	2 dana	- kontinuirana obuka - obavezni kurs - napredni kurs	Pristup pravdi za žene	Prvenstveno tužioc i sudije u krivičnim postupcima, također saradnici i savjetnici. Pored toga, sudije u građanskim predmetima, saradnici i savjetnici.	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kursevi o Pristupu pravdi za žene (10 sati) i Nasilju nad ženama i nasilju u porodici (12 sati)	Otvorena pitanja
TREĆA GODINA REALIZACIJE						
8.	1-2 dana	- kontinuirana obuka - obavezni kurs - napredni kurs	Prava žrtava	Prvenstveno tužioc i sudije u krivičnim postupcima, također saradnici i savjetnici.	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve i druge godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kursevi o Proceduralnim zaštitama i pravima žrtava u krivičnim postupcima (11 sati)	Otvorena pitanja

⁶⁹ Za sudije koje odlučuju u predmetima diskriminacije.

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
9.	1,5 dana	- kontinuirana obuka - obavezni kurs - napredni kurs	Zločini iz mržnje i govor mržnje	Tužioc i sudije u krivičnim predmetima, također saradnici i savjetnici	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve i druge godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kurs na temu Zločini iz mržnje i govor mržnje (5 sati)	Otvorena pitanja
IZBORNI KURSEVI (DOSTUPNI SVAKE GODINE)						
10.	Trajanje:	- početna i kontinuirana obuka - izborni kurs⁷⁰ - osnovni kurs	Pravo na imovinu prema EKLJP	Prvenstveno sudije u građanskim i upravnim predmetima (uključujući novoimenovane), kao i saradnici, savjetnici	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve i druge godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kurs o Pravu na imovinu (10 sati)	Otvorena pitanja
11.	1,5 – 2 dana	- početna i kontinuirana obuka - izborni kurs - osnovni kurs	Migracije i ljudska prava	Tužioc i sudije u krivičnim predmetima, sudije u građanskim i upravnim predmetima (uključujući novoimenovane), sudije Suda BiH, kao i saradnici, savjetnici.	Kurs uz lično prisustvo o principima tumačenja EKLJP (ili ekvivalentni kurs) Onlajn HELP kurs o Azilu i ljudskim pravima (6 sati) i Trgovini ljudima i ljudskim pravima (11 sati)	Otvorena pitanja
12.	2,5 sati	- početna i kontinuirana obuka - izborni kurs - osnovni kurs	Vještine istraživanja evropskih standarda o ljudskim pravima i relevantne sudske prakse	Tužioc i sudije u krivičnim predmetima, sudije u građanskim predmetima (uključujući novoimenovane) kao i saradnici, savjetnici	Ne postoje	Bez ocjenjivanja

⁷⁰ Za sudije koje odlučuju u građanskim predmetima o pravima vlasništva.

OSNOVNI KURSEVI

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
PRVA GODINA REALIZACIJE						
1.	1 dan	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs	Uvod u EKLJP	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima (novoimenovani i postavljeni), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljeni), kao i saradnici, savjetnici.	Onlajn HELP kurs o Uvodu u EKLJP i ESLJP (procjena trajanja ukupno 6 sati) ne stariji od 4 godine	Otvorena pitanja
2.	1 dan	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs	Principi tumačenja EKLJP (osnovna obuka)	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima (novoimenovani i postavljeni), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljeni), kao i saradnici, savjetnici.	Kursevi uz lično prisustvo: Uvod u EKLJP (ili ekvivalentan kurs)	Otvorena pitanja
3	1,5 dana	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs	Principi tumačenja EKLJP (napredna obuka)	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima (novoimenovani i postavljeni), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljeni), kao i saradnici, savjetnici.	Kursevi iz lično prisustvo - Uvod u EKLJP (ili ekvivalentan kurs) i - Principi tumačenja EKLJP-a (osnove)	Otvorena pitanja
4.	2 dana	- početna i kontinuirana obuka - obavezni kurs - osnovni kurs⁷¹	Procesna ljudska prava	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima (novoimenovani i postavljeni), sudije u građanskim i upravnim predmetima (novoimenovani i postavljeni), kao i saradnici, savjetnici. Moguće organizovati i realizovati posebno za tužioce i sudije u krivičnim postupcima i sudije u građanskim i upravnim predmetima.	Kursevi uz lično prisustvo - Uvod u EKLJP i - Principi tumačenja EKLJP-a (osnove i napredni kurs) (ili ekvivalentan kurs) Onlajn HELP kurs o Proceduralnim zaštitama i pravima žrtava u krivičnim postupcima (11 sati) samo za sudije u krivičnim postupcima i tužioce	Otvorena pitanja

⁷¹ Osnovni kurs osmišljen da obezbijedi pregled procesnih ljudskih prava, ostali, više specijalizovani kursevi predviđeni su kao detaljnije i temeljitije obuke o standardima proceduralne pravde

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
IZBORNI KURSEVI (DOSTUPNI SVAKE GODINE)						
5.	Trajanje:	- početna i kontinuirana obuka - izborni kurs⁷² - osnovni kurs	Pravo na imovinu prema EKLP	Prvenstveno sudije u građanskim i upravnim predmetima (uključujući novoimenovane), kao i saradnici, savjetnici	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve i druge godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kurs o Pravu na imovinu (10 sati)	Otvorena pitanja
6.	1,5 – 2 dana	- početna i kontinuirana obuka - neobavezni kurs - osnovni kurs	Migracije i ljudska prava	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima, sudije u građanskim i upravnim stvarima (uključujući novoimenovane), sudije Suda BiH, kao i saradnici, savjetnici.	Kurs uz lično prisustvo o principima tumačenja EKLP (ili ekvivalentan kurs) Onlajn HELP kursevi: - Azilu i ljudskim pravima (6 sati) i - Trgovini ljudima i ljudskim pravima (11 sati)	Otvorena pitanja
7.	2,5 sati	- početna i kontinuirana obuka - izborni kurs - osnovni kurs	Vještine istraživanja evropskih standarda o ljudskim pravima i relevantne sudske prakse	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima, sudije u građanskim i upravnim predmetima (uključujući novoimenovane) kao i saradnici, savjetnici	Ne postoje	Bez ocjenjivanja

⁷² Za sudije koji odlučuju u građanskim predmetima o pravima vlasništva.

NAPREDNI KURSEVI

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
DRUGA GODINA REALIZACIJE						
1.	2 dana	- kontinuirana obuka - obavezan kurs⁷³ - napredni kurs	Ravnopravnost i nediskriminacija	Prvenstveno sudije u građanskim i krivičnim predmetima (novoimenovani i postavljeni) kao i saradnici, savjetnici	Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine (ili ekvivalentni kursevi) Onlajn HELP kurs o Borbi protiv diskriminacije (8 sati)	Otvorena pitanja
2.	2,5/3 dana (1 dan za zajednički modul, 1,5/2 dana za posebni modul)	- kontinuirana obuka - obavezan kurs - napredni kurs	Obrazloženje presuda	Tužioc i sudije u krivičnim postupcima, sudije u građanskim i upravnim predmetima, kao i saradnici i savjetnici.	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kurs na temu obrazloženja presuda (10 sati)	Otvorena pitanja
3.	2 dana	- kontinuirana obuka - obavezan kurs - napredni kurs	Pristup pravdi za žene	Prvenstveno tužioc i sudije u krivičnom i građanskom postupku, također saradnici i savjetnici.	Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine (ili ekvivalentni kursevi) Onlajn HELP kursevi - Pristup pravdi za žene (10 sati) i - Nasilje nad ženama i nasilje u porodici (12 sati)	Otvorena pitanja

⁷³ Za sudije koje odlučuju u predmetima diskriminacije.

BR.	TRAJANJE	VRSTA KURSA	NAZIV KURSA	CILJNE GRUPE	PREDUSLOVI	NAČIN OCJENJIVANJA
TREĆA GODINA REALIZACIJE						
4.	1-2 DANA	- kontinuirana obuka - obavezan kurs - napredni kurs	PRAVA ŽRTAVA PREMA EKLJP	Prvenstveno tužioci i sudije u krivičnom postupku, također saradnici i savjetnici.	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve i druge godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kursevi o Proceduralnoj zaštiti i pravima žrtava u krivičnim postupcima	OTVORENA PITANJA
5.	1,5 dana	- kontinuirana obuka - obavezan kurs - napredni kurs	Zločini iz mržnje i govor mržnje	Tužioci i sudije u krivičnim predmetima, također saradnici i savjetnici	- Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve i druge godine (ili ekvivalentni kursevi) - Onlajn HELP kurs na temu Zločini iz mržnje i govor mržnje (5 sati)	Otvorena pitanja

Uvod u EKLJP

Trajanje obuke: 1 dan

Preduslovi: HELP kurs o uvodu u EKLJP i ESLJP (procjena trajanja: ukupno 6 sati). Pohađanje onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP (ne starije od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj:

Omogućiti polaznicima da detaljnije razmotre neke aspekte sistema Konvencije, uključujući i način primjene u zemlji.

Posebni ciljevi učenja:

Utvrđivanje primjene i pozicioniranje EKLJP-a u domaćem pravnom sistemu (znanje)

Razmatranje izazova svojstvenih primjeni međunarodnih standarda ljudskih prava, uključujući sukob sa kulturološkim i organizacionim vrijednostima (stavovi/vrijednosti)

Opisivanje uloge domaćeg zakonodavstva u utvrđivanju sekundarnog karaktera sistema EKLJP-a (znanje, stavovi/vrijednosti)

Primjena domaćeg zakonodavstva na pojam efikasnog pravnog lijeka za potrebe člana 35. EKLJP (znanje, vještine)

Teme

- Primjena *ratione personae, temporis* i *loci* EKLJP u domaćem pravnom okviru
 - o pojam žrtve povrede ljudskih prava (direktna i indirektna žrtva)
 - o ograničenja u primjeni EKLJP-a na određene kategorije i grupe (tj. strance)
 - o zabrana zloupotrebe prava (član 17. EKLJP)
 - o granice korištenja ograničenja prava (član 18. EKLJP)
 - o hijerarhija zakona i pozicija EKLJP-a u domaćem pravnom poretku
 - o doktrina četvrte instance prema EKLJP-u
- Pojam efikasnog pravnog lijeka prema članu 13. EKLJP-a u primjeni u domaćem pravnom poretku
 - o pitanje pristupa pravdi (uključujući i perspektivu rodne pripadnosti)
- Pozicija EKLJP-a u domaćem pravnom sistemu
 - o hijerarhija propisa
 - o sukob EKLJP-a i domaćih zakona
 - o obavezujuća priroda presuda ESLJP-a donesenih protiv BiH i njihove posljedice (tj. obnova postupaka...)
 - o snaga presuda ESLJP-a donesenih protiv drugih zemalja članica SE
- Razmjena iskustava između polaznika u pogledu primjene EKLJP-a u praksi
- Uticaj privremene mjere (član 39. Poslovnika Suda) u domaćem pravnom sistemu

Rodna perspektiva i nediskriminacija: cjelokupno vrijeme trajanja kursa treba odražavati rodnu dimenziju, a naročito kod razmatranja pojma žrtve i pristupa pravdi u vezi sa članom 13. EKLJP-a.

Metodologija:

Edukator/ica treba krenuti od pretpostavke da su polaznici putem onlajn kursa već imali standardnu prezentaciju/predavanje o sistemu EKLJP. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i polaznicima omogućava razmjenu iskustava i razvijanje vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više učešća, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se napraviti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursu o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice;
- scenariji: moguće je prezentovati svaku temu i aspekt vezan za primjenu EKLJP-a na nivou BiH (uključujući i vezano za član 39.), te koristiti za naglašavanje najvažnijih aspekata o kojima će polaznici razgovarati pod nadzorom edukatora/ice;
- razgovor u krugu: može se koristiti za razmjenu iskustava polaznika, koji su pozvani da govore o dobrim i lošim (ili barem diskutabilnim) primjerima primjene prava ljudskih prava iz ličnog iskustva;
- uzajamna podučavanje (peer-teaching): ako neko od polaznika ima složen slučaj koji želi predstaviti, to može biti u vidu uzajamnog podučavanja koje, za razliku od razgovora u krugu, edukator mora dobro pripremiti unaprijed;
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti vrlo korisno za polaznike kako bi razmislili od svojim stavovima i ponašanju, na primjer stavljajući se u poziciju druge osobe (tj. žrtve navodne diskriminacije kojoj vlasti negiraju bilo kakvu mogućnost naknade ili pretjerano formalističkim pristupom ometaju pristup pravdi)

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (bulletpoints) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke, kada se uručuje sertifikat.

Obuka o principima tumačenja EKLJP (osnovna obuka)

Trajanje obuke: 1 dan

Preduslovi: kurs o uvodu u EKLJP. Pohađanje kursa uz lično prisustvo može se ocijeniti relevantnim certifikatom/potvrdom (ne starijim od 4 godine).

Opšti cilj:

Omogućiti polaznicima da razviju takozvani "refleks za ljudska prava", odnosno sposobnost pravnika i nosilaca pravosudnih funkcija da u svim predmetima koje ispituju sagledaju dimenziju ljudskih prava i osiguraju da su njihove odluke u skladu sa obavezama države u pogledu poštivanja ljudskih prava.

Posebni ciljevi učenja:

Utvrđiti osnovne principe primjene koje koristi ESLJP (znanje)

Odrediti dimenzije ljudskih prava u običnim slučajevima iz prakse (vještine)

Primijeniti test u 3 koraka u vezi sa kvalifikovanim pravima (vještine)

Prepoznati važnost pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve integrisanog u pravosudnu praksu (vještine, stavovi/vrijednosti)

Teme

- EKLJP kao živi instrument
- Učinkovitost prava u skladu sa EKLJP i njihovo svrhovito tumačenje, uključujući i u odnosu na uživanje prava žena i djevojčica
- Pozitivne obaveze prema EKLJP: kako mjeriti obim obaveze? Osmanov test
- Ograničavanje prava: test u 3 koraka o kvalifikovanim pravima
 - o definicija miješanja
 - o zakonitost (uključujući samostalno značenje zakona i kvaliteta zakona)
 - o legitimni cilj
 - o nužnost
 - o demokratsko društvo
 - o srazmjernost kao sastavni dio nužnosti
 - o polje slobodne procjene
- Zabrana diskriminacije kao sveobuhvatni princip prema EKLJP
 - o nediskriminacija i ravnopravnost
 - o pozitivne mjere
- Samostalni koncepti prema EKLJP

Rodna perspektiva i nediskriminacija: tokom svog ukupnog trajanja, kurs treba odražavati rodnu dimenziju, a naročito pri razmatranju pojma učinkovitosti prava, člana 3. i 8. u pogledu slučajeva nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja i nediskriminacije)

Metodologija:

Eduktor/ica treba poći od pretpostavke da su polaznici putem onlajn kursa već imali standardnu prezentaciju/predavanje o sistemu. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i polaznicima omogućava razmjenu iskustava i razvijanje vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više učešća, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se napraviti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursu o principima tumačenja EKLJP-a o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice.
- scenariji i analize slučaja: svakoj od prethodno navedenih tema i aspekata treba pristupiti primjenjujući kratke scenarije, analize slučajeva na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti). Treba ih razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a imajući u vidu domaće zakonodavstvo i eventualne nedostatke, a ne treba se ograničavati na odluke donesene protiv BiH;
- kratki testovi: brzi kratki testovi (sa eventualnim korištenjem onlajn alata kao što je menti.com) mogu se koristiti za ispitivanje polaznika o poznavanju različitih samostalnih koncepata. Slike (tj. pokazivanje različitih odnosa sa istim efektom kao porodični) također mogu pokrenuti diskusije i pomoći edukatoru/ici kod ilustrovanja pojmova;
- algoritam: radi lakšeg razumijevanja polaznicima se mogu podijeliti listovi na kojem je prikazana primjena testa u 3 koraka;
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi se doživjele teme nediskriminacije i efikasnog uživanja prava;

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (bulletpoints) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke kada se uručuje sertifikat.

Obuka o principima tumačenja EKLJP (napredna obuka)

Trajanje obuke: 1 dan (1,5 dan sa simulacijom suđenja)

Preduslovi: kurs na temu Uvod u EKLJP i Principi tumačenja EKLJP (osnove). Pohađanje kursa uz lično prisustvo može se ocijeniti relevantnom potvrdom/certifikatom o završenom kursu (ne starijim od 4 godine).

Opšti cilj:

Polaznicima omogućiti primjenu principa tumačenja na slučajeve iz prakse.

Posebni ciljevi učenja:

Primjena principa tumačenja na slučajeve iz prakse i vezano za različite oblasti prava (vještine)

Utvrdjivanje dimenzija ljudskih prava u uobičajenim slučajevima iz prakse (vještine)

Prepoznavanje važnosti pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve integrisanog u pravosudnu praksu (vještine, stavovi/vrijednosti)

Teme

- Sukob između domaćeg prava i EKLJP
- Moralni i fizički integritet: član 3. u odnosu na član 8. EKLJP-a
 - o Mučenje, nečovječno i ponižavajuće postupanje u prema članu 3. EKLJP-a
 - o Pojam privatnog života u skladu sa članom 8. EKLJP-a
 - o Rodna dimenzija člana 3. i 8. EKLJP: slučaj nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja
- Dom i porodični život u skladu sa članom 8. EKLJP
- Lišenje slobode u skladu sa članom 5. EKLJP
- Jednakost u postupanju u skladu sa članom 6. EKLJP
- Imovina u skladu sa članom 1. Protokola br. 1 EKLJP

Rodna perspektiva i nediskriminacija: tokom svog ukupnog trajanja, kurs treba odražavati rodnu dimenziju, a naročito kod razmatranja pojma efikasnosti prava, člana 3. i 8. u pogledu nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja i nediskriminacije)

Metodologija:

Edukacija licem-u-lice služi svrhu omogućavanja praktične primjene principa tumačenja u različitim oblastima prava. Obzirom da je cilj razvijanje vještina, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interakcije, kao što su:

- scenariji i analize slučaja: svakoj prethodno navedenoj temi i aspektu treba pristupiti primjenjujući kratke scenarije i analize slučajeva na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti). Treba ih razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a, imajući u vidu domaće zakonodavstvo i eventualne nedostatke, a ne treba se ograničavati na odluke donesene protiv BiH;
- kratki testovi: brzi kratki testovi (sa eventualnim korištenjem onlajn alata kao što je menti.com) mogu se koristiti za ispitivanje polaznika o poznavanju različitih samostalnih koncepata. Slike (tj. pokazivanje različitih odnosa sa istim efektom kao porodični) također mogu pokrenuti diskusije i pomoći edukatoru/ici kod ilustrovanja pojmova;

- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi se doživjele teme nediskriminacije i efikasnog uživanja prava;
- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i debatne vještine i pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava.

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (bulletpoints) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno, nakon obuke kada se uručuje certifikat.

Obuka o ravnopravnosti i nediskriminaciji

Trajanje obuke: 2 dana

Preduslovi: Kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u toku prve godine i HELP kurs za zaštitu od diskriminacije⁷⁴ (procjena trajanja: ukupno 12 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP, ili certifikatom koji izdaju Centri za edukaciju sudija i tužilaca po završetku kursa uz lično prisustvo (ne starije od 4 godine).

Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj:

Omogućiti polaznicima prepoznavanje različitih vrsta diskriminacije u različitim kontekstima, te im obezbijediti potrebno znanje i vještine za primjenu testa diskriminacije i posebnih proceduralnih odredbi o teretu i standardu dokazivanja, uvažavajući pri tom potencijalne prepreke na koje žrtve diskriminacije nailaze.

Posebni ciljevi učenja:

Obezbjeđivanje pregleda relevantnog pravnog, institucionalnog i praktičnog aspekta teme (znanje)

Određivanje uloge pravosudnih stručnjaka u poštivanju ljudskih prava i principa nediskriminacije (vrijednosti/stavovi)

Razmatranje pristupa ESLJP-a prema tužbama za diskriminaciju (znanje/vještine)

Utvrđivanje standarda od značaja u pravosudnom odgovoru na slučajeve diskriminacije i njihovo primjenjivanje (znanja/vještine)

Teme:

- Zabrana diskriminacije u međunarodnom, evropskom i domaćem pravu
- Aspekti privatnog prava, javnog prava i prava o ljudskim pravima
- Pojam, oblici i elementi diskriminacije
 - o zaštićeni osnovi (rasno ili etničko porijeklo, vjera ili uvjerenja, seksualna orijentacija, invaliditet, starosna dob)
 - o suštinska kršenja
 - o direktna/indirektna diskriminacija
 - o polje slobodne procjene
 - o standardi i teret dokazivanja
- Pozitivna diskriminacija/rodni paritet
- Diskriminacija pri zapošljavanju i uznemiravanje (rasa, pol, starosna dob, invaliditet)
 - o zapošljavanje
 - o radni uslovi
 - mobing
 - o porodijsko odsustvo/roditeljsko odsustvo oca
- Bračna ravnopravnost(pol, rasa, seksualna orijentacija)

⁷⁴ ili obuka uz lično prisustvo o istoj/sličnoj temi, u kojem slučaju se uspješan završetak kurseva/obuka može ocijeniti pomoću certifikata o završenom kursu/obuci koji po njihovom završetku izdaju Centri za edukaciju sudija i tužilaca, a koji nije stariji od 18 mjeseci.

- Diskriminacija prema zajednici Roma, zajednici SOGI (seksualna orijentacija i rodni identitet) i zajednici osoba sa invaliditetom
- Rodno zasnovano nasilje kao oblik sistemske diskriminacije
- Proceduralni aspekti predmeta diskriminacije
 - o posebna obilježja postupaka za zaštitu od diskriminacije (nadležnost, aktivna i pasivna legitimacija, trajanje i računanje rokova za podnošenje posebnih tužbi za diskriminaciju, privremene mjere, izvršni postupci)
 - o teret i standard dokazivanja
 - o učešće trećih lica (*amicus curiae*, spajanje, posrednik)
 - o obrazloženje presuda u predmetima diskriminacije
 - o sistem pravnih lijekova u predmetima diskriminacije (**žalba i revizija**)

Rodna perspektiva i nediskriminacija: sve vrijeme trajanja, kurs treba odražavati rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju. Posebnu pažnju treba posvetiti seksističkom jeziku, korištenju rodni stereotipa i rodno zasnovanom nasilju.

Metodologija:

Edukator/ica treba krenuti od pretpostavke da je polaznicima već održana standardna prezentacija/predavanje o pojmu i standardima jednakosti i zabrane diskriminacije (član 14. EKLJP-a). Ova edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i rješavanja slučajeva iz prakse. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interakcije, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se napraviti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursevima utvrđenim kao preduslov o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice. Polaznici mogu biti pozvani da sa ostalim učesnicima razmijene slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji i analize slučaja: slučajeve treba birati imajući u vidu, osim domaćeg zakonodavstva, i sudsku praksu ESLJP-a (ne ograničavati se na odluke donesene protiv BiH). Neki od slučajeva koji se predstavljaju tokom onlajn kursa mogu biti predmet detaljnije analize;
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi polaznici osjetili teškoće iskustva žrtava diskriminacije, koje sistem često reviktimizuje kada prijave diskriminaciju;
- simulacija suđenja (moot court): omogućavanje polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i debantne vještine pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava.

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti testiranje prije obuke, koje će se sastojati od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su postignuti ciljevi učenja, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (bulletpoints) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke kada se uručuje sertifikat.

Trajanje obuke: 2 dana

Preduslovi: kurs uz lično prisustvo o Uvodu o EKLJP i Principima tumačenja EKLJP-a (potvrda o završenom kursu ne starija od 4 godine), onlajn HELP kurs o Proceduralnim zaštitama u krivičnim postupcima i pravima žrtava (procjena trajanja: ukupno 11 sati; uspješno pohađanje onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju po završetku kursa izdaje HELP, koja nije starija od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#>. Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Napomena: preduslov je ograničen na sudije u krivičnom postupku i tužioce.

Opšti cilj:

Polaznicima omogućiti razumijevanje pluralizma, obima i međusobne povezanosti procesnih ljudskih prava i obučiti ih tako da posjeduju vještine potrebne za njihovu primjenu u oblastima građanskog, krivičnog i upravnog prava.

Posebni ciljevi učenja:

Uvrstiti procesna prava u okvire šireg sistema ljudskih prava na način predviđen EKLJP-om (znanje) i kao element kvaliteta pravde (stavovi/vrijednosti)

Upoznati se sa standardima utvrđenim sudskom praksom ESLJP-a (znanje)

Utvrditi ulogu pravosudnih stručnjaka u poštivanju procesnih ljudskih prava (vrijednosti/stavovi)

Teme:

- Pristup proceduralnoj pravdi
 - o pravo na pravično suđenje
 - pravo na pristup sudu
 - pravednost
 - Iznošenje dokaza
 - Razuman rok
 - Akuzatorni postupak
 - Jednakost u postupanju
 - Obrazloženje sudskih presuda
 - Pravna sigurnost i odstupajuća sudska praksa
 - Posebne garancije koje se odnose na krivične i parnične predmete
- Javna rasprava
 - o Pravo na efikasan pravni lijek
- Prava žrtava
- Pravda po mjeri djeteta
- Pristup pravdi u pitanjima okoliša: Aarhuška konvencija
 - o Pravo na informacije
 - o Pravo na učešće
 - o Pristup pravdi

- Pristup pravdi za žene
- Azil i pristup pravdi
- Proceduralizacija pristupa ESLJP
 - o proceduralna pravičnost u okviru ljudskih prava sa fokusom na procesne zahtjeve u okviru različitih prava predviđenih EKLJP-om (obaveza primjene **dužne pažnje u istrazi i gonjenju**; obaveza saslušanja zainteresovane stranke prije donošenja odluke, etc.)
 - o Integralna proceduralna procjena: procjena elemenata proceduralne pravde u konkretnim slučajevima i analiza kvaliteta domaćeg procesa odlučivanja i usvajanja propisa (srazmjernost mjere; opravdanost mjere; princip supsidijarnosti i polje slobodne procjene)

Rodna perspektiva i nediskriminacija: potrebno je uključiti slučajeve koji obuhvataju rodnu dimenziju i nediskriminaciju (kao što su žene žrtve, posebne proceduralne karakteristike u slučajevima diskriminacije, formalne i faktičke prepreke u pristupu pravdi). Posebnu pažnju treba posvetiti rodno-osjetljivim/neosjetljivim i diskriminatornim proceduralnim praksama, uključujući formulaciju presuda i stereotipne i ostale diskriminatorne sudske stavove koji utiču na proceduralnu pravdu.

Metodologija: edukator/ica treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o standardima iz člana 6. istrukturi presuda ESLJP-a. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe vođenja diskusije i polaznicima omogućava razmjenu iskustava i razvijanje vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interaktivnosti, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se napraviti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursovima koji su utvrđeni kao preduslov o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice. Polaznici mogu biti pozvani da sa ostalim polaznicima razmijene slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji, analize slučaja, ključna pitanja: većini prethodno navedenih tema i aspekata treba pristupiti primjenjujući kratke scenarije, analize slučaja i ključna pitanja, na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti). Treba ih razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a imajući u vidu domaće zakonodavstvo i eventualne nedostatke, a ne treba se ograničavati na odluke donesene protiv BiH;
- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i debatne vještine i pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava.

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (*bulletpoints*) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno, nakon obuke kada se uručuje sertifikat.

Obuka o obrazloženju presuda

Trajanje obuke: 2,5/3 dana (1 dan za zajednički modul, 1,5/2 dana za posebni modul)

Preduslovi: kursevi uz lično prisustvo obezbijeđeni u prvoj godini i HELP kurs o obrazloženju presuda (procjena trajanja: 10 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju po završetku kursa izdaje HELP ili certifikatom koji izdaju Centri za edukaciju sudija i tužilaca po završetku kursa uz lično prisustvo (ne stariji od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj:

Polaznicima omogućiti razumijevanje obima prava na obrazloženu presudu kao dijela pravičnog suđenja u skladu sa članom 6. EKLJP-a i obučiti ih na način da posjeduju vještine potrebne za njegovu primjenu u oblasti građanskog i krivičnog prava.

Posebni ciljevi učenja:

Uvrštavanje prava na obrazloženu presudu u okvire šireg prava na pravično suđenje u skladu sa članom 6. EKLJP-a (znanje) i kao sastavnog dijela kvaliteta pravde (stavovi/vrijednosti)

Upoznavanje sa standardima utvrđenim sudskom praksom ESLJP-a (znanje)

Utvrdjivanje uloge pravosudnih stručnjaka u poštivanju ljudskih prava (vrijednosti/stavovi)

Parnični postupci

Utvrditi situacije u parničnim postupcima u kojima je vjerovatno potrebno zahtjevnije obrazloženje sudske odluke i okvire obaveza koje se odnose na obrazloženje presuda (vještine)

Procijeniti kvalitet obrazloženja domaćih presuda (vještine)

Krivični postupak

Utvrditi situacije u krivičnim postupcima u kojima je vjerovatno potrebno zahtjevnije obrazloženje odluke i primijeniti standarde koji se odnose na obavezu obrazloženja presude (vještine)

Procijeniti kvalitet obrazloženja domaćih presuda (vještine)

Teme

Uvodni modul

- Mjerenje kvaliteta pravde: pregled (pokazatelji VE, EU, Konsultativnog vijeća evropskih sudija (CCEJ), Evropske mreže pravosudnih vijeća (ENCJ), podaci i izvještaji, uključujući Pregled stanja u području pravosuđa u EU)
- Pravo na obrazloženu presudu kao pokazatelj kvaliteta pravde i zahtjev za pravično suđenje u skladu sa članom 6. EKLJP-a
- Relevantnost prava na obrazloženu presudu značajno je radi:
 - o ujednačene primjene zakona
 - o povjerenja javnosti
 - o pravne sigurnosti
 - o stranaka u postupku
 - o nezavisnosti i vladavine prava

- Uloga pravosudnih stručnjaka u poštivanju ljudskih prava: zajednička odgovornost
- Mišljenje br. 11 iz 2008., CCEJ Mišljenje br. 11/2008 i zahtjevi sudskih odluka:
 - o jasnoća
 - o pravna i činjenična pitanja
 - o izvršenje
- Jasnoća u žalbenim presudama
- Glavni i drugi žalbeni razlozi/argumenti i povezane obaveze koje se odnose na obrazloženje
- Povreda obaveze da se obezbijedi obrazložena presuda i proizvoljnost
- Važnost pravnog obrazloženja u slučajevima promjena u sudskoj praksi
- Neobavezno: adekvatno obrazloženje i priznavanje stranih presuda

Modul za parnični postupak

- Pregled testova u 3 koraka i koncept polja slobodne procjene i njegove implikacije na odluke u parničnim predmetima
 - o pojam miješanja
 - o koncept zakonitosti
 - o legitimni cilj
 - o nužnost
 - o srazmjernost
- Pregled standarda ESLJP-a u odnosu na
 - o Porodičnopravne stvari (također i u odnosu na najbolji interes djeteta)
 - o slobodu izražavanja
 - o obrazovanje
 - o imovinu
 - o privatnost
 - o rad
 - o nediskriminaciju
- Pregled standarda ESLJP-a u odnosu na odluke u prvoj instanci
 - o prihvatljivost dokaza
- Pregled standarda ESLJP-a u odnosu na odluke po žalbi
 - o žalba po pravnim pitanjima

žalba u vezi sa utvrđenim činjeničnim stanjem
- Pregled standarda ESLJP-a u pogledu izvršenja
 - o odgoda izvršenja
- Analiza, procjena i razmatranje kvaliteta obrazloženja domaćih presuda po izboru edukatora

Rodna perspektiva i nediskriminacija: Potrebno je uključiti slučajeve koji sadrže rodnu dimenziju (tj. žene žrtve). Posebnu pažnju treba posvetiti rodno-osjetljivom/neosjetljivom i diskriminatornom formulisanju analiziranih presuda, te istaći pribjegavanje stereotipima i ostale diskriminatorne stavove.

Modul za krivični postupak

- Pregled standarda ESLJP-a u pogledu odluka u prethodnom postupku
 - o odbijanje pokretanja ili obustava krivičnog postupka
 - o pritvor
 - o dodatne mjere istrage
- Pregled standarda ESLJP-a u pogledu odluka tokom postupka
 - o prihvatljivost dokaza
 - o odluke o optužbi
 - o odluka o izricanju krivičnopravne sankcije
- Pregled standarda ESLJP-a u pogledu odluka po žalbi
 - o žalba po pravnim pitanjima
 - o žalba u vezi sa utvrđenim činjeničnim stanjem
- Pregled standarda ESLJP-a u pogledu izvršenja
 - o odgoda izvršenja
 - o obustava izvršenja
 - o zahtjevi za amnestiju
- Analiza, procjena i razmatranje kvaliteta obrazloženja odabranih domaćih presuda

Rodna perspektiva i nedsikriminacija: Potrebno je uključiti slučajeve koji sadrže rodnu dimenziju (tj. ženežrtve). Posebnu pažnju treba posvetiti rodno-osjetljivom/neosjetljivom i diskriminatornom formulisanoj analiziranih presuda, te istaći pribjegavanje stereotipima i ostale diskriminatorne stavove.

Metodologija:

Edukator treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o standardima člana 6. i strukturi presuda ESLJP-a i putem HELP kursa o obrazloženju presuda. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i polaznicima omogućava razmjenu iskustava i razvijanje vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interakcije, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se provesti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursevima, koji su utvrđeni kao preduslov, o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice. Polaznici mogu biti pozvani da sa ostalim polaznicima razmijene slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji, analize slučaja, ključna pitanja: većini prethodno navedenih tema i aspekata treba pristupiti primjenjujući kratke scenarije, analize slučajeva i ključna pitanja, na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti). Treba ih razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a imajući u vidu domaće zakonodavstvo i eventualne nedostatke, a ne treba se ograničavati na odluke donesene protiv BiH;
- praktični rad: edukatori/ice trebaju utvrditi odabir kvalitetno i manje kvalitetno obrazloženih domaćih presuda, u različitim fazama postupka, te ih staviti na raspolaganje polaznicima koji bi, pojedinačno ili u manjim grupama, trebali biti u mogućnosti prepoznati jake i slabe strane svake od njih, te ih preformulisati u skladu sa predloženim standardima. Za ovu vježbu bi moglo biti potrebno dosta vremena, obzirom da polaznici moraju pregledati veliki broj dokumenata. Međutim, ona je od ključne važnosti u obezbjeđivanju smjernica za polaznike kako bi razvili potrebne stručne vještine.

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom “položio/la/nije položio/la”, koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovora u stavkama (*bulletpoints*) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom “položio/la/nije položio/la” provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke, kada se uručuje sertifikat.

Obuka o temi pristup pravdi za žene

Trajanje obuke: 2 dana

Preduslovi: Kursevi uz lično prisustvo obezbijedeni u toku prve godine, HELP kurs o pristupu pravdi za žene (procjena trajanja: ukupno 10 sati) i nasilju nad ženama i nasilju u porodici (procjena trajanja: ukupno 12 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP, ili certifikatom koji se izdaje po završetku kursa uz lično prisustvo (ne starije od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#>. Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj: pomoći pravnim stručnjacima/kinjama u razumijevanju pravnih i drugih prepreka u pristupu pravdi za žene i djevojke; omogućiti stručnjacima/kinjama u oblasti pravosuđa, kao i civilnom društvu, primjenu novih vještina na standarde o pristupu pravdi iz Istanbulske konvencije, u cilju otklanjanja prepreka pristupu pravdi, pri tom osiguravajući da pravosuđe odgovara potrebama rodne ravnopravnosti, naročito za žene žrtve nasilja, u skladu sa Istanbulsom konvencijom i drugim evropskim standardima.

Posebni ciljevi učenja:

Razumijevanje ključnih i naprednih koncepata vezanih za nasilje nad ženama i nasilje u porodici (znanje i stavovi/vrijednosti)

Prepoznavanje uobičajenih prepreka u pristupu pravdi za žrtve nasilja nad ženama (znanje, vještine i stavovi/vrijednosti);

Upućivanje na osnovne međunarodne, evropske i domaće standarde u svakodnevnom radu, uz primjenu rodno osjetljivog pristupa i pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici (znanje, vještine i stavovi/vrijednosti)

Razumijevanje važnosti saradnje i koordinacije da bi se osigurali viši standardi i veća efikasnost u pravosudnom sistemu, te bolje mjere protiv počinitelja krivičnih djela (znanje i stavovi/vrijednosti)

Teme:

- Uvođenje u koncept pristupa pravdi za žene
- Međunarodni, evropski i domaći pravni okvir
 - o Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW)
 - o Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)
- Diskriminacija po osnovu pola i roda i rodni stereotipi
- Konkretni mehanizmi za unaprjeđenje pristupa pravdi za žene
- Rodno osjetljivi pristup u primjenjivanju prava
 - o razumijevanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici
 - o okvir
 - o prevazilaženje prepreka i pristup pravdi
 - o krivičnopravni odgovor
 - o građanskopravni odgovor
 - o alternativno rješavanje sporova

Rodna perspektiva i nediskriminacija: uključeni kao ključni dio kursa

Metodologija: edukator/ica treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o standardima člana 6., strukturi presuda ESLJP-a i standardima Istanbulske konvencije. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i polaznicima omogućava razmjenu iskustava i razvijanje vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interakcije, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se provesti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursevima koji su utvrđeni kao preduslov o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice. Polaznici mogu biti pozvani da sa ostalim polaznicima razmijene slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji, analize slučaja, ključna pitanja: većini prethodno navedenih tema i aspekata treba pristupa primjenjujući kratke scenarije, analize slučajeva i ključna pitanja, na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti). Treba ih razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a, imajući u vidu domaće zakonodavstvo i eventualne nedostatke, a ne treba se ograničavati na odluke donesene protiv BiH;
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi se neposredno doživjele i osjetile teme nediskriminacije u praksi i djelotvorno uživanje prava;
- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i debatne vještine i pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (*bulletpoints*) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke, kada se uručuje certifikat.

Obuka o pravima žrtava prema EKLJP

Trajanje obuke: 1-2 dana

Preduslovi: Kursevi uz lično prisustvo obezbijedeni u toku prve i druge godine, HELP kurs o Proceduralnim zaštitama i pravima žrtava u krivičnim postupcima (procjena trajanja: ukupno 11 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP, ili certifikatom koji po završetku kursa uz lično prisustvo izdaju Centri za edukaciju sudija i tužilaca (ne starije od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj:

Omogućiti polaznicima razumijevanje pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve i prepoznavanje i primjenu standarda prava žrtava kod ocjenjivanja proceduralne i distributivne (ishodišne) pravde u krivičnim i građanskim stvarima.

Posebni ciljevi učenja:

Određivanje osnovnih principa prava žrtava razvijenih kroz sudsku praksu ESLJP-a (znanje)

Primjena tih principa na slučajeve iz prakse, kao i u pogledu različitih oblasti prava (vještine)

Utvrđivanje aspekata ljudskih prava žrtava u svakodnevnim slučajevima iz stvarnog života (vještine)

Prepoznavanje važnosti integrisanja pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve u sudsku praksu (vještine, stavovi/vrijednosti)

Ocjenjivanje da li domaći zakoni ispunjavaju standarde pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve u slučajevima rodno zasnovanog nasilja (znanje i vještine)

Prepoznavanje međusobnog djelovanja pravde i prava žrtve na zaštitu od ponovne viktimizacije, naročito u slučajevima rodno zasnovanog nasilja

Teme:

- Kontekst za prava žrtava u Evropi
 - o koncept viktimizacije zasnovan na ljudskim pravima
 - o razvoj prava žrtava u međunarodnom, evropskom i domaćem pravu
- Status žrtve
- Potrebe žrtve: multidisciplinarne i stručne, besplatne usluge podrške koje omogućavaju ispunjavanje opštih i personalizovanih potreba žrtava
- Prava žrtava u okviru Vijeća Evrope i prava Evropske unije
 - o pravo na postupanje sa poštovanjem
 - o pravo na zaštitu
 - o pravo na pravnu pomoć i psihološku podršku
 - o pravo na pristup pravdi
 - o pravo na naknadu
- Posebna procesna prava žrtava
 - o pravo na informisanost
 - pravo žrtve na upoznatost sa suštinom predmeta
 - obim prava žrtava da se upoznaju sa materijalima u predmetu, osnovom ograničenja, fazama postupka

- pravo na fotokopiranje spisa i izuzeci
- nemogućnost pristupa/pristup informacijama i smjernicama
- o pravo na učešće
 - učešće u gonjenju
 - pravo žrtve da podnese prijedlog protiv odluke tužioca
 - zaključenje sporazuma o priznanju krivnje
- o pravo na pristup pravdi
 - vođenje istrage
 - obustava i odbacivanje gonjenja
 - učešće u određivanju i izricanju kazne
 - naknada
- Problemi vezani za naknadu štete od strane države
- Problemi vezani za naknadu štete od izvršioca krivičnog djela (nedostatak finansijskih sredstava, teškoće u provođenju rješenja o naknadi; nepostojanje sistema naknade za žrtve kao krivične sankcije)
- Proceduralne prepreke (dugotrajni, složeni i skupi postupci koji odvrćaju žrtve od traženja naknade)

Rodna perspektiva i nediskriminacija: Potrebno je uključiti slučajeve koji sadrže i rodnu dimenziju (tj. žene žrtve). Posebnu pažnju treba posvetiti slučajevima rodno zasnovanog nasilja, a obzirom na činjenicu da neadekvatan odgovor države (sprječavanje i reakcija na različite oblike rodno zasnovanog nasilja) dovodi do sistemske diskriminacije.

Metodologija: Edukator/ica treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o standardima iz člana 6. i strukturi presuda ESLJP-a. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i polaznicima omogućava razmjenu iskustava i razvijanje vještina vezanih za posebni pristup pravdi usmjeren na perspektivu žrtve. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interakcije, kao što su:

- anketa: oko 7-10 dana prije obuke može se provesti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursevima koji su utvrđeni kao preduslov o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacije licem u lice. Polaznici mogu biti pozvani da sa ostalim polaznicima razmijene slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji, analize slučaja, ključna pitanja: većini prethodno navedenih tema i aspekata treba pristupiti primjenjujući kratke scenarije, analize slučajeva i ključna pitanja, na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti). Treba ih razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a imajući u vidu domaće zakonodavstvo i eventualne nedostatke, a ne treba se ograničavati na odluke donesene protiv BiH;
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi se doživjele, odnosno neposredno osjetile teme nediskriminacije u praksi i efikasno uživanje prava;
- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i debatne vještine pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava.

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke, u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovora u stavkama (*bulletpoints*) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke kada se uručuje sertifikat.

Obuka iz oblasti zločina iz mržnje i govor mržnje

Trajanje obuke: 1,5 dana

Preduslovi: HELP kurs na temu zločina iz mržnje i govora mržnje (procjena trajanja: ukupno 5 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP (ne starija od 3 mjeseca). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj:

Omogućiti polaznicima prepoznavanje slučajeva govora mržnje i zločina počinjenih iz mržnje, te određivanje odgovora pravosudnog sistema, uz procjenu njegove adekvatnosti u slučajevima iz prakse.

Posebni ciljevi učenja:

Definisanje pojmova zločina iz mržnje i govora mržnje u pravu o ljudskim pravima (znanje)

Procjena usklađenosti domaćih zakona međunarodnim standardima (znanja/vještine)

Primjena standarda i domaćih zakona na slučajeve iz prakse (vještine)

Prepoznavanje važnosti integrisanja pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve u pravosudnu praksu (vještine, stavovi/vrijednosti)

Teme

- Pregled pojmova zločina iz mržnje, govora mržnje i diskriminacije
 - o veza između zločina iz mržnje, govora mržnje i diskriminacije
 - o razumijevanje motivisanosti predrasudama
 - o zaštićene karakteristike/osnove
 - o žrtve i počiniozi zločina iz mržnje i govora mržnje

Zločini iz mržnje

- Međunarodni pravni okvir i standardi
 - o instrumenti Vijeća Evrope: EKLJP (članovi 2., 3., 14.) i ECRI (Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije)
 - o instrumenti EU: Direktiva o rasnoj jednakosti, Okvirna odluka o rasizmu i ksenofobiji, Direktiva o pravima žrtava
 - o OSCE i borba protiv zločina iz mržnje
- Proceduralne obaveze vezane za zločine iz mržnje
 - o pokazatelji postojanja predrasuda: koji su to pokazatelji? Gdje i kako ih tražiti?
 - o obaveza da se istraži svaki eventualni motiv predrasuda
 - o važnost pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve
- odgovor domaćeg pravnog i pravosudnog sistema na zločin iz mržnje
 - o krivično djelo u užem smislu, odredba o strožijoj kazni, opšta odredba o izricanju sankcija
 - o uloga stručnjaka u oblasti pravosuđa u pogledu međunarodnih standarda u slučaju da domaći zakon ne postoji ili je nedovoljan
 - o Preporuka ECRI-ja u pogledu opšte politike br.15

Govor mržnje

- Sloboda izražavanja, uvredljivi jezik i govor mržnje prema EKLJP
 - o govor mržnje i prava drugih
 - o govor mržnje i javni red
 - o posebne kategorije govora u skladu sa EKLJP-om
- negacionizam
- podsticanje na nasilje i mržnju
- podsticanje na mržnju po osnovu religije/blasfemija
 - o relevantni faktori u ocjenjivanju govora mržnje
- kontekst, politička i socijalna pozadina
- namjera govornika
- status ili uloga govornika
- sadržaj izražavanja
- obim izražavanja
- priroda auditorijuma
- Onlajn govor mržnje u sudskoj praksi ESLJP-a
- Efikasni odgovor na govor mržnje i rizici od zloupotrebe propisa o govoru mržnje

Rodna perspektiva i nediskriminacija: tokom svog ukupnog trajanja, kurs treba odražavati rodnu dimenziju. Posebnu pažnju treba posvetiti seksističkom jeziku, korištenju rodni stereotipa i rodno zasnovanom nasilju.

Metodologija

Edukator/ica treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o pojmovima i standardima zločina iz mržnje i govora mržnje (u bosanskoj verziji, to se odnosi na 2015. godinu) putem onlajn HELP kursa. Edukacija licem-u lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i bavljenja slučajevima iz prakse. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više interakcije, kao što su:

- anketa: oko 7-10 dana prije obuke može se provesti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursevima (koji su utvrđeni kao preduslov), o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem-u-lice. Polaznici mogu biti pozvani da sa ostalim polaznicima razmijene slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji, analize slučaja: za analize predmeta treba koristiti slučajeve iz prakse koji uključuju društvene poruke, članke, presude, a na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili u malim grupama (u zavisnosti od njihove složenosti), što će polaznicima omogućiti da primijene teoriju koju su već trebali usvojiti prateći onlajn kurs. Slučajeve treba birati imajući u vidu pored domaćeg zakonodavstva, i sudsku praksu ESLJP-a (ne ograničavati se na odluke donesene protiv BiH). Neki od slučajeva predstavljenih za vrijeme onlajn kursa mogu biti predmet detaljnije analize;
- multimedija: primjere govora mržnje uzete iz društvenih ili drugih medija moguće je lako vizuelno predstaviti;
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi se polaznicima omogućilo da osjete teškoće iskustva koje su imale žrtve zločina iz mržnje, a koje sistem često ponovo viktimizuje kada prijave zločine;
- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i debatne vještine i pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke, u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovora u stavkama (*bulletpoints*) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno, nakon obuke kada se uručuje sertifikat.

Obuka o zaštiti imovine po EKLJP

Trajanje obuke: 1 dan

Preduslovi: Kursevi uz lično prisustvo o Uvodu u EKLJP i principima tumačenja EKLJP-a, kao i HELP kurs o pravima vlasništva (procjena trajanja: ukupno 10 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP, ili certifikatom koji po završetku kursa uz lično prisustvo izdaju Centri za edukaciju sudija i tužilaca (ne starije od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj: omogućiti polaznicima razumijevanje opsega prava vlasništva i obučiti ih tako da posjeduju vještine potrebne za njegovo provođenje u građanskim i upravnim predmetima.

Posebni ciljevi učenja:

Upoznavanje sa osnovnim principima razvijenim pomoću sudske prakse ESLJP-a i njihovim obimom (znanje)

Prepoznavanje važnosti zaštite prava vlasništva u širem sistemu ljudskih prava (vrijednosti/vještine)

Utvrđivanje uloge pravosudnih stručnjaka u poštivanju ljudskih prava (vrijednosti/stavovi)

Učenje o načinima prepoznavanja poštivanja i kršenja standarda prava vlasništva slijedeći i primjenjujući test "u šest koraka"

Teme:

1. Obim prava vlasništva
 - a. koncept i karakteristike vlasništva (tradicionalni koncept vlasništva, pokretna i nepokretna imovina, prava *in personam*, intelektualno vlasništvo)
 - b. zaštita legitimnih očekivanja (budući posjed)
2. Tri pravila iz člana 1. Protokola br. 1
 - a. pravo na mirno uživanje vlasništva,
 - b. lišenje vlasništva i
 - c. kontrola korištenja imovine (zabrane i ograničenja zaštite vlasništva)
3. Dopušteno smetanje posjeda
 - a. opravdavanje smetanja posjeda
 - b. proporcionalnost smetanja posjeda (test "pravičnog balansa")
 - c. proceduralni zahtjevi člana 1. Protokol br. 1
4. Međusobno djelovanje između člana 1. Protokol 1 i drugih članova EKLJP
5. Oblici reparacije za smetanje posjeda

Rodna perspektiva i nediskriminacija: sve vrijeme trajanja, kus treba odražavati rodnu dimenziju. Posebnu pažnju treba posvetiti pravima žena na vlasništvo kao sredstvo za ekonomsko osnaživanje.

Metodologija:

Edukator treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o ovom sistemu putem onlajn kursa. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i razmjene iskustava među polaznicima, kao i razvijanja vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više učešća, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se napraviti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursu vezanom za principe tumačenja EKLJP-a o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem u lice;
- scenariji i analize slučaja: svakoj od gore navedenih tema i aspekata treba pristupiti primjenom kratkih scenarija i analiza slučaja, na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili malim grupama (u zavisnosti od složenosti). Potrebno ih je razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a, imajući u vidu domaće zakone i eventualne nedostatke, a ne ograničavati na odluke donesene protiv BiH);
- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i vještine debate i pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Načini izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (bulletpoints) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke kada se uručuje certifikat.

Obuka o temi migracija i ljudska prava

Trajanje obuke: 1,5 – 2 dana sa simulacijom suđenja

Preduslovi: Pohađanje kursa uz lično prisustvo o principima tumačenja EKLJP-a i HELP kurs o azilu i ljudskim pravima (procjena trajanja: ukupno 6 sati) i trgovini ljudima i ljudskim pravima (procjena trajanja: ukupno 11 sati). Pohađanje kurseva uz lično prisustvo i onlajn kurseva može se ocijeniti potvrdom o završenom kursu koju na kraju kursa izdaje HELP ili certifikatom koji na kraju kursa koji se održava uz lično prisustvo izdaju CEST-ovi (ne starije od 4 godine). Popis svih HELP kurseva nalazi se na stranici <http://help.elearning.ext.coe.int/#> Za pristup HELP platformi potrebna je registracija.

Opšti cilj:

Omogućiti polaznicima razumijevanje zajedničke odgovornosti za zaštitu ljudskih prava migranata koji ulaze u zemlju, u sklopu mješovitih migracionih tokova, što uključuje odrasle i djecu - tražioce azila, ekonomske migrante, potencijalne žrtve krijumčarenja i trgovine ljudima.

Posebni ciljevi učenja:

Učenje o mješovitim migracionim tokovima u BiH i Evropi (znanje)

Određivanje okvira zaštite koju migrantima nudi EKLJP (znanje)

Razlikovanje lišenja slobode od ograničenja kretanja (znanje)

Utvrđivanje standarda primjenjivih na pritvaranje migranata (vještine)

Razmatranje primjene alternativnih rješenja u odnosu na pritvaranje migranata u pogledu domaćih zakona (vještine)

Procjena usklađenosti domaćih zakona sa standardima EKLJP-a (vještine)

Navođenje pozitivnih obaveza države u pogledu ranjivih migranata (znanje, vještine)

Razmatranje dimenzija ljudskih prava povratka i repatrijacije (vještine)

Prepoznavanje važnosti pristupa usmjerenog na perspektivu žrtve integrisanog u sudskoj praksi (vještine, stavovi/vrijednosti)

Teme

- Pregled mješovitih migrantskih tokova i podaci o mješovitim migrantskim tokovima u BiH i Evropi
- Opseg primjene EKLJP-a na strane državljane
 - o član 1. EKLJP-a (ratione loci)
 - o legitimna ograničenja (ratione personae) kao što je član 16. EKLJP-a i član 1. Protokola br. 7 EKLJP-a)
- Ranjivi migranti: maloljetnici bez pratnje ili maloljetnici koji putuju sa odraslima, žene i djevojčice žrtve rodno zasnovanog nasilja/nasilja u porodici
 - o pozitivne obaveze identifikacije i zaštite
 - o pristup postupcima i uslovi za prihvata
- Trgovina ljudima i EKLJP
 - o suštinske obaveze sprječavanja nanošenja štete
 - o obaveze provođenja efikasnih istraga u slučajevima trgovine ljudima

- Zabrana grupnog protjerivanja stranaca (član 4. Protokol br. 4 EKLJP)
- Lišenje slobode u odnosu na ograničenje kretanja
 - o zatvaranje u tranzitnim zonama
 - o prihvatni centri
- Imigracioni pritvor (član 5.1.f)
 - o opšti principi
 - o ranjive osobe
 - o proceduralne zaštite (član 5.2.)
- Alternative u odnosu na pritvaranje
- Deportacija ili ekstradicija
 - o standardi koji se primjenjuju u slučajevima kada deportacija dovodi do situacija iz člana 2. i 3. u državi odredišta
 - o premještanje u treću zemlju
 - o proceduralne zaštite
 - o slučajevi povezanim sa nacionalnom sigurnošću
 - o ekstradicija
 - o pravo na zaštitu porodičnog života
- Privremene mjere iz člana 39.
 - o primjenjivost
 - o dejstvo

Rodna perspektiva i nediskriminacija: tokom svog ukupnog trajanja kurs treba odražavati rodnu dimenziju, a naročito pri razmatranju pitanja ranjivih kategorija migranata i žrtava trgovine. Podaci predstavljeni na početku trebaju biti razvrstani po polovima.

Metodologija:

Edukator treba krenuti od pretpostavke da su polaznici već imali standardnu prezentaciju/predavanje o standardima koji važe za tražioce azila (izdanje za BiH je iz 2017. godine), kao i slučajeve trgovine ljudima putem onlajn HELP kurseva. Edukacija licem-u-lice služi za potrebe omogućavanja diskusije i razmjene iskustava među polaznicima, kao i razvijanja vještina. Zbog navedenog, predavanja trebaju biti svedena na minimum, te je potrebno primjenjivati dinamičnije metodologije koje zahtijevaju više učešća, kao što su:

- anketa: oko 10-7 dana prije obuke može se napraviti anketa u cilju prikupljanja ulaznih informacija od polaznika, a vezano za teme predstavljene na HELP kursu određenom kao preduslov o kojima bi željeli razgovarati tokom edukacija licem u lice. Polaznici mogu biti pozvani i da sa ostalima podijele slučajeve iz prakse o kojima bi željeli razgovarati.
- scenariji i analize slučaja: svakoj od gore navedenih tema i aspekata treba pristupati primjenom kratkih scenarija i analiza slučaja, na kojima će se raditi pojedinačno, u parovima ili malim grupama (u zavisnosti od složenosti). Potrebno ih je razraditi na osnovu sudske prakse ESLJP-a, imajući u vidu domaće zakone i eventualne nedostatke, a ne ograničavati na odluke donesene protiv BiH);
- igre: poput onih u cilju uspostavljanja zajedničkih tačaka između migranata i polaznika, u pogledu razloga zbog kojih migranti donose svoje odluke (tj. zdravstvena situacija, nesigurnost, nepostojanje prava i sloboda...);
- prepričavanje: u cilju naglašavanja dimenzija ljudskih prava u pogledu migracije i migranata, edukator treba obimno koristiti prepričavanje kako bi se polaznici upoznali sa pričama koje stoje iza svakog poduhvata koji uključuje migracije, te omogućavanja razumijevanja važnosti postupanja sa svakim migrantom pojedinačno i pomaganja polaznicima da se povežu sa njima, kao i njihovim životima i pričama, prepoznajući one aspekte koji bi mogli biti od značaja u procesu donošenja odluka koje se odnose na migrante.
- igranje uloga/obrnute uloge: može biti naročito efikasno kako bi se polaznicima omogućilo da

osjete teškoće kroz koje su prošli migranti od kojih se, čak iako ne posjeduju osnovno poznavanje jezika, a ulaze u neku državu, traži da poštuju pravila sa kojima nisu upoznati, a boje se da će biti vraćeni nazad u zemlju porijekla.

- simulacija suđenja (moot court): omogućiti polaznicima da razvijaju svoje pravne argumente i vještine debate i pomoći im da uvažavaju mišljenje suprotne strane, čime će imati mogućnost pozivati se na zaštitu ljudskih prava.

Pokazatelji postizanja ciljeva: da bi se uspostavila polazna osnova, a i za potrebe prikupljanja informacija o opštem nivou znanja polaznika koje će se koristiti za utvrđivanje potreba za obukom, potrebno je provesti test prije obuke, sačinjen od pitanja sa više ponuđenih odgovora. Da bi se utvrdilo da li su ciljevi učenja postignuti, može se provesti test nakon obuke u kojem će se ponoviti pitanja iz prvog testa.

Način izdavanja potvrde/certifikata o završenoj obuci: potrebno je uključiti test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la", koji obuhvata najmanje 2-3 otvorena pitanja na koja se odgovara u stavkama (bulletpoints) ili upućivanjem na opšte koncepte i principe. Test sa ocjenom "položio/la/nije položio/la" provodi se na kraju obuke. O rezultatima testiranja polaznici se obavještavaju pojedinačno nakon obuke kada se uručuje sertifikat.

Obuka o evropskim standardima ljudskih prava i vještinama istraživanja sudske prakse

Trajanje obuke: 2,5 sati

Preduslovi: osnovno poznavanje rada na računaru (samo-procjena)

Opšti cilj:

Polaznicima omogućiti razvijanje samopouzdanja i vještina u istraživanju evropskih standarda ljudskih prava i sudske prakse

Posebni ciljevi učenja:

Upoznavanje polaznika sa raspoloživim resursima EKLJP-a, sa naglaskom na onima koji su dostupni na njihovom jeziku (znanje)

Razvijanje praktičnih vještina istraživanja (vještine)

Proširenje broja resursa koji se koriste u svakodnevnom radu (vještine)

Primjenjivanje vještina istraživanja na konkretne slučajeve (vještine)

Teme:

- Resursi koji ne pripadaju bazi podataka HUDOC, a koji su dostupni na web stranici ESKLJP-a (informativni članci, analize sudske prakse, izvještaji o istraživanjima, smjernice o studijama, informativne napomene o sudskoj praksi, razgovori o Sudu i drugi videosnimci)
- Baza podataka HUDOC i njene funkcije za istraživanje (uključujući višestruke filtere)
- Baze podataka osim baze HUDOC ESKLJP-a i njihove funkcije

Rodna perspektiva i nediskriminacija: n.p.

Metodologija

- prikazivanje uživo: polaznici se pozivaju da, ako je moguće, pri pohađanju obuke koriste vlastite uređaje kako bi izlaganje mogli ponoviti na način kako je pokazao edukator;
- analiza slučaja: polaznicima treba predstaviti analizu slučaja koji se bavi nekom kontraverznom temom. Oni će morati usmjeravati edukatora u prepoznavanju najefikasnijeg istraživačkog puta za prikupljanje ažuriranih informacija o važećem standardu ljudskih prava (prepoznavanje ključnih riječi, tok istraživanja....)

Pokazatelji postizanja cilja: ne postoje. Ukoliko svi polaznici koji pohađaju obuku imaju svoje uređaje, može se organizovati takmičenje bez ocjenjivanja o načinu istraživanja neke zadate teme, te istraživanju vezanom za odluku o jednoj ili više analiza slučaja.

Vijeće Europe je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, uključujući i sve članice Europske unije. Sve države članice Vijeća Europe potpisale su Europsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Europski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int